

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”ETT NÖDVÄNDIGT ONT”

En kvalitativ studie om skolkuratorers
psykosociala perspektiv på disciplinära åtgärder

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher education
credits

Kandidatnivå

Termin: VT 2022

Författare: Mattias Gustafsson, Hannes Jansson

Handledare: Åsa Borgström

Antal ord: 17 440

Sammanfattning

Titel: ”Ett nödvändigt ont”. En kvalitativ studie om skolkuratorers psykosociala perspektiv på disciplinära åtgärder.

Författare: Mattias Gustafsson, Hannes Jansson.

Studien ansats var att undersöka hur den skolkuratoriva professionen inom den svenska kommunala grundskolan ser ut. Studien syftade även till att undersöka hur skolkuratorer beskriver disciplinära åtgärder samt att få förståelse för de förhållningssätt skolkuratorerna intar i relation till dessa. Det metodologiska tillvägagångssättet i studien utgjordes av ett induktivt förhållningssätt och där empirin samlats in genom kvalitativa semistrukturerade intervjuer. Sex skolkuratorer från varierade delar av landet intervjuades.

Resultatet har analyserats utifrån ett professionsteoretiskt och rollteoretiskt perspektiv. Studien visade att rektorer är av stor betydelse för skolkuratorernas organisatoriska jurisdiktion, legitimitet och autonomi. Andra betydande faktorer är kollegiet samt den egna personliga förmågan till gränssättning och förhandling. Vidare visade studien att skolkuratorerna ser disciplinära åtgärder som ett verktyg, men att de förekommer av flertalet etiska utmaningar. Elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning ses överrepresenterade vid disciplinära åtgärder. Tre skilda förhållningssätt identifierades i skolkuratorernas relation till disciplinära åtgärder. Våra slutsatser är att den skolkuratoriva professionen har ett förhållandevis stort utrymme att forma sin egen professionella roll. Tillämpningen av disciplinära åtgärder kan indikera att skolan brister i sitt kompensatoriska uppdrag samt att åtgärderna kan betraktas som kontraproduktiva gentemot det skolkuratoriva uppdraget.

Nyckelord: skolkurator, skolsocialt arbete, disciplinära åtgärder, professionsteori, rollteori.

Innehållsförteckning

Förord.....	5
1. Inledning	6
1.2 Problemformulering	7
1.3 Syfte och frågeställningar	8
1.4 Avgränsning	8
1.5 Uppsatsens fortsatta disposition	9
2. Fördjupad bakgrund	10
2.1 Disciplinära åtgärder	10
2.2 Skolkuratoren i elevhälsoteamet	11
3. Tidigare forskning	14
3.1 Juridifiering av skolan	14
3.2 Disciplinära åtgärder	15
3.3 Skolkuratorers legitimitet	18
3.4 Sammanfattning av kunskapsläget	19
4. Teori.....	21
4.1 Professionsteori	21
4.1.1 <i>Jurisdiktion</i>	22
4.1.2 <i>Legitimitet</i>	23
4.1.3 <i>Autonomi</i>	24
4.2 Rollteori	24
4.2.1 <i>Position, roll och rollhandling</i>	25
4.2.2 <i>Rollkonflikt</i>	25
5. Metod	27
5.1 Metodval	27
5.2 Urval	28
5.3 Genomförande av intervjustudien	29
5.4 Bearbetning av empirin	30
5.5 Analysmetod	31
5.6 Metoddiskussion	32
5.7 Forskningsetiska överväganden	33
5.8 Arbetsfördelning	35
6. Resultat och analys.....	37
6.1 Skolkuratorns förutsättningar	37
6.1.1 <i>Det skolkuratoriva fältet</i>	37
6.1.2 <i>Den skolkuratoriva professionen</i>	42
6.1.3 <i>Den skolkuratoriva praktiken</i>	45

6.2 Disciplinära åtgärder	49
6.2.1 <i>Förekomsten av disciplinära åtgärder</i>	49
6.2.2 <i>Elever som omfattas av disciplinära åtgärder</i>	51
6.2.3 <i>Orsaker till vidtagandet av disciplinära åtgärder</i>	52
6.2.4 <i>Syften med disciplinära åtgärder</i>	54
6.2.5 <i>Effekter av disciplinära åtgärder</i>	56
6.3 Skolkuratorers förhållningssätt	57
6.3.1 <i>Fostrande förhållningssätt</i>	58
6.3.2 <i>Pragmatiskt förhållningssätt</i>	59
6.3.3 <i>Avståndstagande förhållningssätt</i>	60
6.3.4 <i>Etiska utmaningar</i>	62
7. Diskussion	65
7.1 Förslag på framtida forskning	67
Referenslista	68
Bilagor	72
Bilaga 1: Informationsbrev till respondenter	72
Bilaga 2: Intervjuguide	73

Förord

Vi vill först och främst rikta ett stort tack till de intervjupersoner som på ett engagerat sätt delat med sig av sina tankar och erfarenheter. Utan er hjälp hade vi inte kunnat genomföra vår studie. Vi vill också rikta ett stort tack till vår handledare Åsa för uppmuntrande ord på vägen.

Tack!

Göteborg, april 2022

Mattias Gustafsson

Hannes Jansson

1. Inledning

Den svenska grundskolan utgörs av sammanlagt 7 490 timmars ämnesundervisning fördelade över nio skolpliktiga år (Skolverket, 2022a). Ett barn i Sverige spenderar därmed en stor del av sin uppväxt och barndom i den svenska skolmyndigheten. Skolgången har en betydande inverkan på individen, både i nutid och i dennes framtida liv. Det är sedan länge vedertaget att låg utbildningsnivå samt låga skolresultat är en riskfaktor för framtida psykosociala problem (Socialstyrelsen, 2010). Personer som avbryter sina studier tidigt löper ökad risk för att senare i livet utveckla fysisk och psykisk ohälsa. De uppvisar även en kortare medellivslängd samt ses vara överrepresenterade i kriminalitet och biståndstagande (ibid.). De barn som växer upp i en socioekonomiskt eller psykosocialt utsatt hemmiljö riskerar sedermera att i högre grad prestera sämre i skolan (ibid.; Skolverket och Socialstyrelsen, 2016). Motsvarande ses ett samband mellan höga avgångsbetyg från grundskolan och fortsatta studier, oavsett socioekonomisk bakgrund (Socialstyrelsen, 2010). En lyckad skolgång kan därför ses som en skyddande faktor för både individen, dennes nuvarande och framtida familj samt för samhället i stort.

I skollagen (2010:800) 1 kap. 4 § framgår att skolans uppdrag är att främja elevernas lärande och utveckling. I genomförandet av detta uppdrag ska skolan ta hänsyn till elevers skilda behov och förutsättningar samt ge eleverna stöd och stimulans så att de kan utvecklas så långt som möjligt. Skolans läroplan utgår från skollagen och utvecklar uppdraget vidare genom skrivelsen att “varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och få erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter” (Skolverket, 2019: 9). Skolan åläggs därmed inte endast ett kompensatoriskt kunskapsuppdrag, utan även ett uppdrag av att skapa en positiv upplevelse och utveckling hos eleverna.

Arbetsmiljön i skolan ska vara god både fysiskt och psykosocialt samt präglas av trygghet och studiero (Skolverket och Socialstyrelsen, 2016; Skolverket, 2019). Enligt Folkhälsomyndigheten (2022) uppger dock allt fler barn och unga att de i högre grad upplever skolrelaterad stress samt psykisk ohälsa. Samtidigt presterar barn och unga allt sämre i den svenska skolan. I Skolinspektionens Skolenkät

(2021), där strax under 50 000 elever tillfrågades, framkommer det att varannan elev i årskurs nio upplever att de störs av andra elever i undervisningen.

För att säkerställa en god arbetsmiljö för både elever och skolpersonal ges rektorer samt lärare lagstadgade befogenheter att vidta en rad olika disciplinära åtgärder. De skarpare disciplinära åtgärderna innefattar en tillfällig omplacering inom skolenheten, tillfällig omplacering på annan skolenhet samt tillfällig avstängning (Skolverket, 2022b). Dessa åtgärder skall tillämpas som en temporär lösning i syfte att tillförsäkra trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande beteende (ibid.). Internationell forskning påvisar dock ett flertal negativa utfall för individen som tilldelas en disciplinär åtgärd, som sämre skolresultat och ett tidigare avslut av studierna (Noltemeyer, Ward & Mcloughlin, 2015).

För att komplettera skolans pedagogiska uppdrag skall det på skolenheten även finnas tillgång till en skolkurator (Skolverket och Socialstyrelsen, 2016). En skolkurator bidrar med sin psykosociala expertis och fungerar därmed som skolans socialarbetare. Denna profession ska ha en helhetssyn på både den enskilda eleven och elevgruppen, och se dessa i sitt övergripande psykosociala sammanhang (Skolverket, 2021; Backlund, Högdin & Weitz, 2017). Skolkuratativa insatser argumenteras i forskning kunna främja en ökad elevnärvaro samt minska ordningsstörande och disciplinära problem (Bye, Shepard, Partridge & Alvarez, 2009).

1.2 Problemformulering

På uppdrag av regeringen utförde Skolverket en kartläggning över hur ordningsregler och disciplinära åtgärder används i Sveriges skolor (Skolverket, 2018). Underlaget till kartläggningen utgjordes av intervjuer samt enkätsvar från rektorer, lärare och elever. Rektorerna argumenterade att disciplinära åtgärder kan vara användbara vid akuta situationer, men ser samtidigt en risk i att förstärka negativa beteenden genom att stigmatisera berörda elever. Skolverket (ibid.) betonar i kartläggningen att förebyggande arbete, tillitsfulla relationer och en undervisning av hög kvalitet är av betydelse för att uppnå trygghet och studiero i skolan. Därmed framkommer psykosociala faktorer som en påverkansfaktor i hur

disciplinära åtgärder kan förstås. Trots att skolkuratorer är skolans psykosociala expert är denna yrkesgrupp inte tillfrågad i kartläggningen.

Trots de disciplinära åtgärdernas psykosociala karaktär är skolkuratorns roll i beslutsfattandet ett närmast outforskat område. Professionens perspektiv på åtgärderna lyser med sin frånvaro i både Skolverkets publikationer samt i den existerande forskningen. Det är därför av vikt att undersöka samt lyfta fram skolkuratorernas erfarenheter och perspektiv gällande disciplinära åtgärder.

1.3 Syfte och frågeställningar

Studien ämnar ge en ökad förståelse för skolkuratorers psykosociala arbete inom skolan samt bidra till att fylla den kunskapslucka som råder inom det skolkurativa fältet. Studiens syfte är därför att undersöka hur den skolkurativa professionen inom den kommunala grundskolan ser ut. Studien syftar även till att undersöka hur skolkuratorer beskriver disciplinära åtgärder samt att få förståelse för de förhållningssätt skolkuratorerna intar i relation till dessa. Målsättningen är att uppfylla studiens syfte genom att besvara följande frågeställningar:

- Hur kan den skolkurativa professionen i det svenska skolväsendet förstås?
- Hur beskriver skolkuratorer disciplinära åtgärder?
- Hur kan skolkuratorers förhållningssätt till disciplinära åtgärder förstås?

1.4 Avgränsning

Vi har i vår studie valt att avgränsa oss till skolkuratorer vilka är verksamma inom den kommunala grundskolan. Avgränsningen görs med anledning av att vi anser att den rådande skolplikten utgör en intressant dimension till våra frågeställningar, eftersom skolplikt och avstängning från skolan är två tvingande samt motsägande företeelser. Vi bedömer även att analysen blir mer givande om de disciplinära åtgärder och skolkurativa förhållningssätt vi ämnar undersöka befinner sig inom vad som kan anses som likvärdiga organisatoriska förutsättningar.

Utöver denna avgränsning kommer vi att huvudsakligen avgränsa oss till de disciplinära åtgärderna avstängning samt omplacering inom skolenheten och

omplacering till annan skolenhet. Avstängning och omplacering är åtgärder som tar bort eleven från dess sociala sammanhang under en längre tid och anses vara av skarpare art än de övriga åtgärderna.

1.5 Uppsatsens fortsatta disposition

Uppsatsens fortsatta disposition kommer att utgöras av först en fördjupad bakgrund kring disciplinära åtgärder samt skolkuratorns roll i elevhälsoteamet. Därefter presenteras tidigare forskning som bedömdes vara relevant för studiens frågeställningar. Sedan presenteras vår teoretiska utgångspunkt - här kommer professionsteori och rollteori redogöras för. Efter teorikapitlet kommer vi att redogöra för vårt metodologiska tillvägagångssätt samt föra en diskussion om studiens tillförlitlighet, våra forskningsetiska överväganden och hur arbetet kring studien fördelats. Slutligen presenteras studiens resultat och analys. Vi redogör där för skolkuratorns förutsättningar, deras beskrivning av disciplinära åtgärder samt de skilda förhållningssätt som skolkuratorer intar i relation till disciplinära åtgärder. Arbetet avslutas med en diskussion om studiens resultat.

2. Fördjupad bakgrund

I detta avsnitt redogörs för vilka bestämmelser som reglerar hur disciplinära åtgärder får tillämpas samt vilka åtgärder som lärare och rektorer kan tillämpa när en elev uppvisar ett ordningsstörande beteende. Därefter följer en beskrivning över den skolkurativa professionen och hur denne verkar inom ett elevhälsoteam.

2.1 Disciplinära åtgärder

Skollagen (2010:800) är den dagsaktuella bestämmelsen vilken i det 5 kap. klargör lärares samt rektorers befogenheter att vid akuta situationer vidta olika disciplinära åtgärder, med avsikten att säkerställa en god skolmiljö.

Inför den lagändring som trädde i kraft år 2011 framkom det i förarbetet att lärare och skolledare vittnat om en upplevelse av otydlighet kring vilka åtgärder som får användas för att hantera akuta situationer som påverkar elever och lärares trygghet samt skolmiljö negativt (prop. 2009/10:165:320). Syftet med förslaget var att förtydliga det mandat lärare och rektorer har att använda sig av för att kunna tillförsäkra den trygghet och studiero som elever har rätt till. Vidare framkommer det i förarbetet (ibid.) att disciplinära åtgärder undantagslöst ska utfärdas i syftet att förbättra elevens framtida beteende. Åtgärderna får därmed inte utgöra en bestraffande funktion för det uppträdande eleven uppvisat i ett tidigare skede. De disciplinära åtgärderna kan därmed användas för att förbättra skolmiljön både för den som faller föremål för denna åtgärd, men även för skolans övriga elever samt personal.

Skolverket (2021) redogör för flertalet disciplinära åtgärder som rektorer och lärare har befogenhet att använda om en elev uppvisar ett ordningsstörande beteende eller olämpligt uppträdande:

- Omhändertagande av föremål
- Utvisning ur undervisningslokalen
- Kvarsittning
- Skriftlig varning

- Tillfällig omplacering
- Tillfällig placering vid en annan skolenhet
- Avstängning

Lärare samt rektorer har mandat att ta beslut om de disciplinära åtgärderna omhändertagande av föremål, utvisning ur undervisningslokalen samt kvarsittning. De disciplinära åtgärderna skriftlig varning, tillfällig omplacering inom skolenheten, tillfällig omplacering vid annan skolenhet samt avstängning tas endast på beslut av rektor (Skolverket, 2021). Utredning samt dokumentation över dessa åtgärder kan däremot delegeras av rektor till annan skolpersonal, däribland skolkuratoren (Skolverket och Socialstyrelsen, 2016).

De disciplinära åtgärderna får endast brukas om de står i proportion till syftet och andra omständigheter. De får därmed inte inskränka elevers rätt till utbildning. Vid tillfällig avstängning från grundskolan framkommer det i skollagen (2010:800) 5 kap. 15 § att en elev inte får stängas av i mer än en vecka och inte heller vid fler tillfällen än två per halvår. I samma lagrum bestäms det vidare att elever inte får vara omplacerade i längre än fyra veckor. Utbildning som uteblir måste därför tillgodogöras på annat sätt som bedöms lämpligt.

2.2 Skolkuratoren i elevhälsoteamet

Skolkuratorer är en profession som verkar inom en pedagogisk dominerad arena. Christine Isaksson (2016) beskriver att kuratorer inte alltid har varit en självklarhet inom det svenska skolväsendet. Kommunerna har sedan år 1944 haft en skyldighet att inrätta skolhälsovård för samtliga elever, men det har länge varit frivilligt för kommunerna att anställa en skolkurator (ibid.). Det första yrkesförbundet, Sveriges skolkuratorers förening, bildades inte förrän i början på 1960-talet.

I och med inrättandet av den nya skollagen (2010:800) stärktes den skolkurativa professionen ytterligare. Där framkommer det i 2 kap. 25 § följande:

För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser.

Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande.
Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas.

För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.

Skolans elevhälsa utgörs därmed av ett tvärprofessionellt team där medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska kompetenser ska finnas representerade. Lagtexten fastställer en tillgång till dessa professioner, men preciserar inte vidare hur denna tillgång skall se ut. Tillgångens omfattning beslutas av huvudmannen. För skolans utbildning, organisering och utveckling ansvarar skolans rektor (Skolverket och Socialstyrelsen, 2016). Skolans elevhälsoarbete faller således under rektorns ansvar. Organiseringen av skolornas elevhälsa kan därför se olika ut utefter den lokala skolans särskilda förutsättningar. Den statliga tillsynen över elevhälsans förfarande genomförs av de båda myndigheterna Skolinspektionen samt Inspektionen för vård och omsorg, IVO (ibid.).

Elevhälsoteamet ska sammantaget bedriva ett systematiskt hälsofrämjande och förebyggande arbete med skolans elever (Skolverket och Socialstyrelsen, 2016). Det hälsofrämjande arbetet avser att identifiera risk- och skyddsfaktorer och sedermera förstärka de identifierade skyddsfaktorerna som finns hos den enskilde eleven. Ett förebyggande arbete innebär att elevernas riskfaktorer identifieras och avhjälpas genom kompensatoriska insatser (Partanen, 2019; Skolverket, 2021). Elevhälsans arbete syftar därför till att stärka och bibehålla elevernas välmående och på så sätt skapa en positiv skolsituation. Detta ger gynnsamma förhållanden för eleverna att kunna uppnå utbildningens kunskapsmål (Skolverket, 2021).

För de psykosociala insatserna framgår det i lagtexten ovan att det ska finnas tillgång till en kurator. I förarbetena till lagen framkommer att den anställda personalen ska inneha en utbildning vilken svarar mot elevernas behov av insatser (prop. 2009/10:165:320). Denna bedömning övervägs av rektor. Skolkuratorernas utbildning kan därför bestå av en examen i socialt arbete, socialpedagogik, beteendevetenskap eller annat kunskapsfält vilken rektorn bedömer likvärdigt (Skolverket och Socialstyrelsen, 2016). Utöver arbetet med elevhälsoteamet så

beskrivs det vidare i statens offentliga utredningar (SOU: 2000:19:216) att de skolkurativa arbetsuppgifterna avser stödsamtal, rådgivning, psykosocial behandling med elever och föräldrar samt konsultation och handledning för pedagoger.

3. Tidigare forskning

I detta kapitel behandlas tidigare forskning för att bäst beskriva hur nuvarande kunskapsfält kring den skolkurativa rollen samt de disciplinära åtgärder som tas inom skolan ser ut. Samtliga utvalda artiklar som redogörs för är granskade av ämnesexperter innan publikation, det vill säga peer-reviewed. Nuvarande forskningsfält kring den skolkurativa rollen och disciplinära åtgärder är begränsat.

För att hitta relevant tidigare forskning har vi använt oss av databaserna Google Scholar och ProQuest samt Göteborgs universitets databas Supersök. Vi använde oss av följande sökord:

Skolkurator, disciplinära åtgärder, skolmiljö, school climate, school social work, disciplinary action, school disciplinary actions, disciplinary gaps, school discipline samt school disciplinary action outcomes.

3.1 Juridifiering av skolan

Flera forskare har intresserat sig för det uppfattade förrättsligandet, juridifieringen, av den svenska skolan. Skolpersonalen omgärdas av lagstadgade skyldigheter att dokumentera, utreda, anmäla och vidta åtgärder mot ordningsstörande beteende eller kränkande behandling (Söderström, 2019). Om dessa skyldigheter inte efterföljs riskerar skolorna och dess huvudmän att åläggas skadestånd eller diskrimineringsersättning. Kolfjord (2002) nämner inledningsvis i den kvalitativa studien "Förrättsligandet av ungdomars konflikter" att ett allt vanligare ärende inom rättsväsendet är anmälningar gällande bråk mellan skolungdomar. Detta beskriver Kolfjord som en konsekvens av skolornas implementerade nolltolerans, där skolan enligt princip polisanmäler bråk som sker under skoltid. Susanne Fransson (2016) uppmärksammar i sin kvalitativa studie att skolan alltmer agerar utefter straffrättsliga begrepp, såsom brott och uppsåt, och att hanteringen av ordningsstörande beteenden följaktligen ändrat karaktär. Vidare varnar Fransson (ibid.) för brister i hanteringen av ordningsstörande elever. Åtgärder som vidtas måste stå i proportion till handlingen och ett godtyckligt hanterande av elever får ej

förekomma. Detta är särdeles viktigt både ur ett maktutövande men även rättsstatligt perspektiv.

Lunneblad och Johansson (2019) har i en kvalitativ studie undersökt hur skolpersonal förhåller sig till just polisanmälningar av elever. Författarna lyfter i sin studie fram hur problem inom skolan som förr har betraktats som moraliska, sociala eller psykologiska numera betraktas som juridiska problem. Den juridiska diskursen innefattar bland annat att ett offer och en förövare ska utrönas och hanteras därefter. Skolans fostransuppdrag har därmed mer förskjutits till socialtjänsten, polisväsendet och rätten. Utifrån sin studie menar författarna att skolpersonalen agerar simultant utefter både en juridisk och psykosocial diskurs, vilket leder till sociala dilemman. Skolpersonalen uttrycker en ambivalent inställning till polisanmälningar, men ser samtidigt ett signalvärde av handlingen.

I en liknande kvalitativ studie undersöks skolpersonalens relation till hanteringen av kränkande handlingar (Lunneblad, Johansson & Odenbring, 2016). De två medverkande skolorna utgörs av två skilda socioekonomiska utgångslägen och visar sig ha skilda arbetssätt gällande förebyggandet av kränkande handlingar. Skolan belägen i ett socialt utsatt område samarbetar mer med polis och socialtjänst, varav skolan belägen i ett medelklassområde arbetar mer med förtroendefulla relationer till föräldrarna. Hur kränkningar inom skolan hanteras är därmed kontextuellt.

3.2 Disciplinära åtgärder

Disciplinära åtgärder och dess effekter är ett förhållandevis nyupptäckt fält för forskning. Merparten av forskningen har tillkommit under det senaste decenniet och har i huvudsak bedrivits i amerikansk kontext samt med en kvantitativ forskningsdesign. Forskarna har då med hjälp av skolornas registerdata dragit korrelerade slutsatser om samband mellan disciplinära åtgärder och olika upphovs- samt utfallsvariabler. Dessa studier adresserar främst de disciplinära åtgärderna tillfällig omplacering inom skolenheten, tillfällig avstängning samt avstängning. Den amerikanska och den svenska skolan åtskiljs på vissa betydande sätt både institutionellt och kulturellt, varav en direkt överföring av forskningen på svensk kontext inte är helt applicerbar (Knight, Göransson & Sverke, 2011). Studiernas

resultat ger dock en indikation på åtgärdernas konsekvenser. Då vi inte lyckats finna någon relevant kvalitativ forskning inom detta fält, kommer därför samtliga studier som redogörs för i detta avsnitt utgöras av kvantitativa studier.

Forskning visar att elever som blir avstängda eller omplacerade från den ordinarie undervisningen under tio dagar eller mindre uppvisar sämre skolresultat. Det råder även högre risk för att eleven vid ett senare tillfälle kommer att avsluta sina studier tidigare än de elever som inte tilldelats en disciplinär åtgärd (Noltemeyer et al., 2015). De elever som varit föremål för en disciplinär åtgärd i form av avstängning riskerar i högre utsträckning att utveckla ett kriminellt beteende (Mowen & Brent, 2016). Noltemeyer et al. (2015) argumenterar här att en avstängning eller omplacering bidrar till likgiltighet inför skolväsendet, vilket försvårar fortsatta studier. Ju fler disciplinära åtgärder som utförs på skolan i helhet, desto troligare är det att eleverna och deras vårdnadshavare uppfattar åtgärderna som orättvisa och icke-legitima (Roch, Elsayed & Edwards, 2017). Detta resonemang återfinns hos Degroot och Van Houtte (2020), vilka fann ett samband mellan studierelaterad uppgivenhet och en högre grad av ordningsstörande beteende. Detta ordningsstörande beteende resulterade i fler disciplinära åtgärder.

Degroot och Van Houtte (2020) fann även att fler disciplinära åtgärder genomfördes på skolor med praktiskt inriktad undervisning, till skillnad mot de skolorna med akademisk eller konstnärlig inriktning. Detta menar forskarna kan förklaras genom kulturella och institutionella skillnader mellan hur skolpersonalen betraktar undervisning. Vid konstnärliga och akademiska utbildningar är diskussion ett mer givet inslag än hos de praktiska utbildningarna, där oordning snarare kan betraktas som ett antisocialt beteende. Forskare i Finland (Virtanen et al., 2009) beskriver att förekomsten av ordningsstörande beteenden är nära anknuten till skolans psykosociala klimat. Skolmiljöer där eleverna upplever att de inte får komma till tals eller inkluderas i beslutsprocesser kan i högre grad kopplas till psykisk ohälsa samt riskbeteenden såsom skolfrånvaro, sämre skolresultat, aggression och missbruksproblematik.

Även Fite, Evans, Pederson och Tampke (2017) konstaterar att disciplinära åtgärder kan relateras till elevers uttryck av aggression. De aggressionsuttryck som genererar flest disciplinära åtgärder är av så kallad reaktiv art. Reaktiv aggression utgörs av

ett impulsstyrt uttryck, exempelvis vid ett upplevt hot, och utgörs av en låg känsloreglering. Reaktiv aggression i kombination med utsatthet, såsom mobbning eller utanförskap, visade starkast samband med disciplinära åtgärder. Detta kan ställas i kontrast till proaktiva uttryck av aggression. Proaktiva uttryck utgörs av en kalkylerad aggression och är mer antisocial i sin karaktär. Författarna menar att sådan aggression oftare sker i det dolda och därför inte fungerar ordningsstörande på likvärdigt sätt. Trots att handlingen i sig är jämförbar med den av reaktiv karaktär genererar proaktiv aggression därmed inte disciplinära åtgärder i samma utsträckning. Elever med låg impuls kontroll, såsom exempelvis elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, är därför förfördelade i skolans system av disciplinära åtgärder.

Forskningen visar enhälligt på en ojämlik tillämpning av disciplinära åtgärder utifrån etnicitet, kön och socioekonomisk bakgrund (Ksinan, Vazsonyi, Ksinan Jiskrova & Peugh, 2019; Jahangir et al., 2021). De som är överrepresenterade i statistiken gällande disciplinära åtgärder är svarta pojkar från socioekonomiskt utsatta områden (Degroot & Van Houtte, 2020; Noltemeyer et al., 2017; Roch et al., 2017). Överrepresentationen kvarstår även när endast handlingen som genererade den disciplinära åtgärden tas i beaktande, med det menat att likvärdig handling från annan elev inte gav samma åtgärd. Skolor i urbana och socioekonomiskt utsatta områden generellt stänger av fler elever, vilket innebär mer omfattande risk för skolalienation och senare kriminalitet (Noltemeyer et al., 2017). Detta ojämlika och ofördelaktiga händelseförlopp är en del av det myntade begreppet "school-to-prison pipeline", vilket är högst aktuellt i USA (Skiba, Arredondo & Williams, 2014; Monahan, VanDerhei, Bechtold, & Cauffman, 2014). Degroot och Van Houtte (2020) menar dock på att liknande samband finns i Europa, vilket även framkommer i deras Belgien-lokaliserade studie. De argumenterar vidare att ett hinder för att upptäcka eventuell etnicitetsrelaterad diskriminering kan tillskrivas en samhällslig "färgblind ideologi", där diskussion om ras och etnicitet lämnas oberörd.

Forskning kring disciplinära åtgärder i svensk kontext är svår att finna. På uppdrag av regeringen utförde Skolverket (2018) en kartläggning över hur ordningsregler och disciplinära åtgärder användes i Sveriges skolor. Kartläggningen visar att disciplinära åtgärder förekommer i högre grad på grundskolor där en låg andel av

eleverna har föräldrar med eftergymnasial utbildning (ibid.). Detta går i linje med de resultat internationella studier presenterat. Rektorerne argumenterade att disciplinära åtgärder kan vara användbara vid akuta situationer, men ser samtidigt en risk i att förstärka negativa beteenden genom att stigmatisera berörda elever (ibid.).

Franssons (2016) tidigare beskrivna farhåga kring godtyckligt hanterande av ordningsstörande elever uppvisar därmed fog i den existerande forskningen, både internationellt och nationellt.

Slutligen betonar Skolverket i sin kartläggning att förebyggande arbete, tillitsfulla relationer och en undervisning av hög kvalitet är av betydelse för att uppnå trygghet och studiero i skolan (Skolverket, 2018). Den övriga forskningen kring disciplinära åtgärder betonar även den vikten av förebyggande skolsociala metoder samt tidiga interventioner vid ordningsstörande beteende (Noltemeyer et al., 2017). Vidare uppmanas skolpersonal med psykosocial kompetens att vidareutbilda och vägleda den pedagogiska personalen i mer prosociala metoder än avstängning. Skolpersonalen bör få fortbildning i hur bristande impuls kontroll kan ta sig uttryck och arbeta förebyggande med elevernas känsloreglering samt kunna tillgodose dessa barns behov (Fite et al., 2017). Roch et al. (2017) studie visar också vikten av att skolpersonalen kan betraktas som representativ för de elever de har hand om. Om en elev eller vårdnadshavare upplever att de identifierar sig med den auktoritära beslutsfattaren, exempelvis gällande etnicitet, är det större chans att de ser en tilldelad disciplinär åtgärd som legitim och rättvis. En upplevd utomorganisatorisk gemenskap och samhörighet med skolans personal bidrar då till att bibehålla relationen till skolan. Virtanen et al. (2009) betonar att ett positivt psykosocialt skolklimat bidrar till en gynnsam utveckling för eleverna. Dessa fördelar syns i form av en god psykisk hälsa, bättre skolresultat samt minskade riskbeteenden såsom våldsutövning och kriminalitet.

3.3 Skolkuratorers legitimitet

Trots skolkuratorers oklara roll när det kommer till delaktighet i beslutsfattandet vid de olika disciplinära åtgärderna finns det studier som visar på att professionen

fyller en viktig funktion inom skolväsendet. Dock är forskningsfältet för hur skolkuratorers inblandning vid beslutsfattande ser ut tämligen begränsat.

I en kvalitativ studie som genomförts av Isaksson och Larsson (2017) menar författarna på att det finns en samstämmighet mellan lärare och kuratorer när det gäller behovet av den skolkurativa funktionen inom skolan, men att det även finns en spänning mellan lärare och skolkuratorers resonemang om praktikens utformning. Lärare beskriver att skolkuratorer inte i tillräckligt stor utsträckning tar hänsyn till det pedagogiska uppdraget som tillfaller skolväsendet, medan kuratorer menar på att lärare ser elevers problem som fristående från skolan. Vidare menar Isaksson och Larsson (ibid.) och Backlund (2007) att det verkar finnas en latent över- och underordning mellan skolkuratorer och lärare när det kommer till att avgöra huruvida ett elevproblem är socialt eller inte, där läraren beskrivs inneha ett slags tolkningsföreträde. Att skolkuratorns roll beskrivs som oklar kan göra att professionens status kan försvagas i en arena som domineras av pedagogiska perspektiv (Altshuler & Webb, 2009). Att skolkuratorer omges av flera starka professioner i kombination med deras något otydliga arbetsbeskrivning gör att andra legitimerade professioner, med högre status inom skolan som institution, får större utrymme (Isaksson, 2016).

En rapport från Skolverket (2013) menar på att skolans förebyggande insatser och psykosociala kartläggning, främjande arbete med elevers delaktighet samt personalutbildning är alla åtgärder som har effekt på den skolsociala situationen.

En annan studie, genomförd av Lynn Bye et al. (2009), menar på att skolkurativa insatser kan öka närvaron och minska disciplinära problem hos eleverna. Samma studie menar också på att det finns en samstämmighet mellan rektorer och skolkuratorer att socialt arbete i skolan är nödvändigt för att gynna elevers lärande. Skolkurativa insatser kan bland annat leda till ett förbättrat skolklimat, förbättrade skolresultat samt minskat våld.

3.4 Sammanfattning av kunskapsläget

Den svenska skolan förhåller sig till en mängd lagstadgade skyldigheter. Rektorerna ansvarar för att på ett tillfredsställande sätt dokumentera, utreda, anmäla och vidta

åtgärder mot ordningsstörande elever. Detta utökade krav på systematisk hantering av elevvården resulterar i en ökad närvaro av en juridisk diskurs inom skolväsendet. Samtidigt visar internationell forskning att disciplinära åtgärder tillämpas ojämnt. De leder heller varken till bättre skolresultat eller högre utbildning. Sett över ett livslöppsperspektiv kan disciplinära åtgärder ses som en negativ vändpunkt i ungdomens liv, och komma att utgöra grogrund för missbruk och kriminalitet. För att förekomma disciplinära åtgärder i skolan krävs ett omfattande förebyggande psykosocialt arbete. Det finns en samsyn bland pedagoger, rektorer och skolkuratorer att det föreligger ett behov av den skolkuratoriva rollen, även om den fortfarande ter sig oklar och varierar från skola till skola. Något anmärkningsvärt är att det finns en dold hierarki mellan pedagoger och skolkuratorer när det kommer till att definiera olika elevproblem, där pedagoger tycks ha ett tolkningsföreträde (Isaksson & Larsson, 2017; Backlund, 2007). Forskningsfältet är idag begränsat med forskning som undersökt hur skolkuratorns roll vid de disciplinära åtgärderna ser ut, eller vilken funktion de disciplinära åtgärderna har i skolans psykosociala arbete.

4. Teori

Denna studie syftar till att undersöka hur den skolkuratoriva professionen inom den kommunala grundskolan ser ut, hur professionen beskriver disciplinära åtgärder samt hur skolkuratorer förhåller sig till dessa. Vi bedömer att en professionsteoretisk och rollteoretisk analys därför kan bidra till att besvara studiens frågeställningar på ett tillfredsställande sätt. En professionsteoretisk ansats kan hjälpa oss att få en förståelse för hur professionen verkar inom organisationen och de villkor som dikterar professionens praktik. Vidare har vi tillämpat en rollteoretisk analys för att få en djupare förståelse för yrkesverksamma skolkuratorers syn på sin profession roll, disciplinära åtgärder och därmed funktionen av disciplinära åtgärder.

Vi har valt att avgränsa oss till de professionsteoretiska begreppen *jurisdiktion*, *legitimitet* och *autonomi* samt de rollteoretiska begreppen *roll*, *rollhandlingar* och *rollkonflikt*.

4.1 Professionsteori

Professionsteori är de teoribildningar vilka avser studera professioners blivande och varande samt de utmaningar som råder inom det professionella fältet. Det finns en mängd skilda teoribildningar kring vad som utgör en profession, vilka kriterier som skall uppfyllas samt hur olika professioners status upprätthålls (Brante, 2009). En gemensam uppfattning hos de skilda teoretikerna är dock att en profession kan sägas utgöras av en exklusiv vetenskapligt baserad kunskap vilken förvärvats genom universitetsstudier och sedermera praktiseras i ett specialiserat fält (Johansson, Dellgran & Höjer, 2015). Begreppets svårfångade karaktär är kanske det som bäst beskriver professionens natur - att den är kontextuellt betingad och i ständig förändring (Abbott, 1988).

Andrew Abbott (1988) menar att en profession inte kan ses som en homogen grupp, utan utgörs av arbetande individer som alla hävdar sin professionella roll på skilda sätt. En professions status är därför inte en statisk företeelse, utan en dynamisk process som produceras och reproduceras på kollektiv och individuell nivå.

Professionens status är beroende av dess jurisdiktion, legitimitet och autonomi (Johansson et al., 2015). Statusen är som sådan resultatet av en syntes dessa begrepp emellan och skapas av ett handlande, såväl aktivt som passivt.

4.1.1 Jurisdiktion

En faktor för en professions yrkesutförande utgörs av huruvida professionen ges jurisdiktion över sitt yrkesområde. Jurisdiktion innebär att den professionella har kontroll över den praktik som utövas samt besitter den kunskap som krävs för att kunna utföra praktiken (Ponnert & Svensson, 2015; Abbott, 1988). Detta innefattar inte enbart att den egna expertisen samt att utövandet av denne ger professionen jurisdiktion. Det tillkommer därtill sociala och samhällseliga faktorer (Abbott, 1988). En professions jurisdiktion kan erkännas på ett flertal arenor; däribland publikt, legalt samt på den specifika arbetsplatsen.

Den publika jurisdiktionen är ofta den som föranleder en legal jurisdiktion - det är genom allmänhetens erkännande en profession tillförskaffar sig en lagstadgad rätt att hävda kontroll över en särskild praktik. Andrew Abbott (1988) menar att den publika jurisdiktionen därför innefattar social auktoritet. Den publika jurisdiktionen utgörs av folket och alla de kanaler som används för att bedriva opinion, detta innefattar bland annat sociala medier, yrkesförbund samt genom olika politiska företrädare.

Den legala jurisdiktionen ger professionen juridisk kontroll över rätten att utöva den praktik som professionen anser behövs (Isaksson, 2016). Professionen vinner legal jurisdiktion genom att förhålla sig till rådande lagstiftning, styrdokument samt tillsynsmyndigheter och rättskipande organ såsom domstolar. Den legala jurisdiktionens argumenteras fylla en reproducerande funktion genom att den förstärker allmänhetens föreställning av vilken profession som har rätt att utföra ett särskilt arbete.

Slutligen ges professionen jurisdiktion i den organisatoriska kontexten. Det är på denna arena professionens komplexa jurisdiktion tas till sin spets. Jurisdiktionen framkommer initialt genom anställningens arbetsbeskrivning, men förhandlas kontinuerligt på arbetsplatsen (Abbott, 1988). I de interna förhandlingarna spelar

därför de individuella förutsättningarna stor roll. Dessa kan i detta fall utgöras av den enskilde skolkuratorns personlighet, kompetens samt förmåga att dra gränser.

4.1.2 Legitimitet

Professionell legitimitet definieras som en socialt sanktionerad eller rättfärdigad praktik som inbegriper personer och grupper som innehar en expertrelation gentemot sin omgivning (Abbott, 1988; Isaksson, 2016). Denna praktik sanktioneras genom exempelvis titlar, legitimationer eller auktorisation och är beroende av ett kulturellt värde för att legitimeras. Det kulturella värdet kan utgöras av rådande värderingar, normer och vad som allmänt kan betraktas som rätt och riktigt. Samhället och organisationen måste därmed betrakta praktikens mål och de medel som används för att uppnå dessa som legitima. Skolan har av samhället fått i uppdrag att producera goda samhällsmedborgare - lärare ges därför förtroendet att tillgodose elever undervisning för att uppnå detta mål. Lärarprofessionen kan därför ses som ett medel för skolan att fullfölja dess uppdrag. En professions legitimitet är inte avhängigt den enskilde professionsutövarens kunskaper, utan att denne är en del av en profession som kollektivt besitter en unik kunskap och kompetens (Brante, 2016).

Organisationer har kommit att alltmer präglas av effektivisering och krav på att redovisa mätbara resultat. Detta resulterar i att professioner som kan uppvisa mätbara goda resultat ges större legitimitet. Professioner som berör social problematik kan därför ha svårare att nå legitimitet i sin professionella praktik eftersom det kan vara svårt att mäta och uppvisa resultat (Abbott, 1988). Genom användningen och tillämpningen av evidensbaserad praktik samt standardiserade arbetsmetoder kan därför professioner som verkar inom komplexa människobehandlande organisationer uppnå och upprätthålla en hög legitimitet (Abbott, 1988; Ponnert & Svensson, 2015).

Slutligen tenderar människobehandlande organisationer att genomgå olika legitimitetskriser, både interna men också utomorganisatoriska (Ponnert & Svensson, 2015). En legitimitetskris kan uppstå när skilda professioner ser sina

värderingar, normer och intressen som hotade. Organisationskulturella motsättningar är därför inte helt ovanligt i mångprofessionella organisationer.

4.1.3 Autonomi

Professionsforskaren Thomas Brante (2016) beskriver att en kännetecknande egenskap hos en profession är att det föreligger en viss autonomi. Autonomi innefattar möjligheter att självständigt kunna planera och utföra sina arbetsuppgifter och där den genom utbildning förvärvade kunskapsbasen utgör grunden för självständiga bedömningar av specifika fall och situationer (Svensson, Johnsson & Laanemets, 2021). Vidare beskriver Svensson et al. (ibid). att professioner inte sällan verkar i samhälleliga och sociala sammanhang som begränsar och påverkar autonomi, däribland normer och värderingar. Autonomi regleras även av professionens jurisdiktion samt andra organisatoriska förhållanden och de resurser som finns till hands för att kunna utföra sina arbetsuppgifter på ett tillfredsställande sätt. Den professionellas autonomi är avhängigt professionens legitimitet och kunskap - ju mer legitimitet en profession har desto större autonomi får den (Johansson et al., 2015).

4.2 Rollteori

Rollteori är en samling beteendevetenskapliga, sociologiska och socialpsykologiska teoribildningar vilka undersöker mänskligt beteende i sociala sammanhang (Lennéer-Axelsson & Thylefors, 2005). Teoribildningarna undersöker det mänskliga sociala samspelet genom liknelsen av ett rollspel. Vi har valt att främst använda oss av sociologen Vilhelm Auberts (1970) definition av roller för att förstå skolkuratorernas arbetsrelaterade roll på skolan och i förfarandet av disciplinära åtgärder. Det intressanta med rollteori är att den kan ge oss en förståelse för alla de roller som människan kan identifiera sig med på en och samma gång, såväl privata som professionella roller. Den rollteoretiska teoribildningen är dock något abstrakt på självständig fot och används främst i analysen som en inramning av den situation respondenten befinner sig i.

4.2.1 Position, roll och rollhandling

Aubert (1970) beskriver att en person kan ges eller inta en viss position eller status. Positionen kan exempelvis vara den av kvinna, fotbollsspelare eller skolkurator. Denna position ges genom någon form av formell kungörelse såsom födelseattest, kläduniform eller anställningskontrakt. Rollen består därefter av alla de förväntningar och normer som kännedomen av positionen utlöser. Rollen resulterar i en rollinnehavares rollhandlingar, det vill säga handlingar som både går i enlighet men även mot den förväntade rollen.

Privata och professionella roller kan vara av både formell och informell karaktär. Det kan även föreligga både formella och informella förväntningar på en roll, oavsett karaktär. Formella förväntningar på rollen uttrycks genom lagar, föreskrifter och uppdragsbeskrivningar. Rollens informella förväntningar är mer diffusa i sitt uttryck, och kan därmed argumenteras ge rollen både större och mindre autonomi. Informella förväntningar består av ett socialt tryck i form av traditioner, normer och stereotyper över hur rollen bör utföras (Lennéer-Axelson & Thylefors, 2005).

Enligt Aubert (1970) är roller komplementära och formas i samspel med en annan motsvarande roll. Skolkuratorsrollen existerar därmed i relation till både lagstiftning och den enskilde elevens behov. Aubert (1970) argumenterar att användbarheten med begreppet roll ligger i att vi med endast vetskap om en persons position kan vi dra en mängd slutsatser om de förväntningar denne möter i en mängd skilda situationer. Det tillåter oss även att dra slutsatser om hur personen troligtvis bemöter dessa förväntningar.

4.2.2 Rollkonflikt

Det är däremot inte givet att den givna eller intagna rollen överensstämmer med rollinnehavarens personlighet och personliga ideal. Det kan även råda oenigheter mellan rollen och med andra rollers förväntan på den givna rollen. Aubert (1970) beskriver detta som två olika typer av rollkonflikter. Den första rollkonflikten innebär att en person i sin position möter skilda eller motsägande förväntningar om vad som är den riktiga rollhandlingen. Konflikten ligger här i oklarheter i rollen. Den andra rollkonflikten uppstår då en person har flera olika roller att förhålla sig

till samtidigt och där det därmed råder skilda normativa förväntningar. Konflikten ligger då i att samma person tvingas förhålla sig till flera roller simultant.

Rollkonflikter kan hos professionella exempelvis komma till uttryck i motsägande krav och upplevda etiska dilemman. Skolkuratorns roll i skolan som organisation är främst att arbeta främjande och förebyggande samt bistå med en psykosocial dimension till det vardagliga och dominerande pedagogiska perspektivet. Disciplinära åtgärder är av en ingripande och tillrättavisande karaktär vilket kan ge upphov till en potentiell värdekonflikt och i förlängningen en rollkonflikt i den skolkuratoriva rollen.

5. Metod

I detta metodkapitel beskrivs studiens tillvägagångssätt. Kapitlet redogör för metodologiskt tillvägagångssätt i form av metodval, urval, genomförande av intervjuer, bearbetning av intervjuer samt analysmetod. Avsnittet avslutas med en metodologisk diskussion om studiens tillförlitlighet, våra forskningsetiska överväganden samt slutligen en redogörelse över hur arbetet med studien fördelats.

5.1 Metodval

För att kunna besvara studiens frågeställningar på ett tillfredsställande sätt valde vi att använda oss av en kvalitativ forskningsmetodologi. En kvalitativ metod är en forskningsstrategi vilken fokuserar på berättelser, ord och uttryck snarare än kvantifiering. Metoden är att föredra vid studier av individers djupgående upplevelser, känslor och förståelser för ett fenomen (Bryman, 2018; Jacobsen, 2012). Jacobsen (ibid.) menar att en kvalitativ metod kan användas för att framkalla så många nyanser och detaljer som möjligt kring det fenomen som studeras. Metoden bedömdes därför som ändamålsenlig för det syfte och frågeställningar studien ämnade att besvara.

För att samla in relevant empiri genomfördes kvalitativa individuella intervjuer. Intervjupersonen behövde därmed vid intervjutillfället inte ta hänsyn till någon ytterligare närvarande person och gavs utrymme att fritt kunna uttrycka sina tankar och upplevelser (Jacobsen, 2012). Intervjupersonen påverkades ej heller av andra intervjupersoners utsagor. Intervjuerna organiserades semistrukturerat. Det innebar att intervjuerna tog utgångspunkt från ett antal förutbestämda teman, vilka var av relevans för att kunna undersöka studiens forskningsfrågor (Bryman, 2018).

Då en rik och kontextuell beskrivning av det studerade fenomenet eftertraktades, avgränsades studien därför till ett fåtal empirigenererande intervjupersoner. Forskningsmetoden var därav av intensiv design (Jacobsen, 2012).

Förhållningssättet till studien samt analysen av empirin var av induktiv karaktär (Kvale & Brinkmann, 2017). Studien utgick därmed inte från en på förhand

utarbetat hypotes kring vad empirins fynd skulle bestå av eller vilken teori som skulle användas vid analysen av empirin (Bryman, 2018). Detta förhållningssätt valdes då studiens frågeställningar inte besvarats tidigare inom forskning. Ett öppet förhållningssätt gentemot empirin intogs och lämpligt teoretiskt ramverk för analys valdes vid tidpunkten då insamlingen av empirin avslutats.

5.2 Urval

Urvalsprocessen avgränsades, i enlighet med en intensiv forskningsdesign, till ett fåtal intervjupersoner (Jacobsen, 2012). Intervjupersonerna kommer framgent i studien benämnas som respondenter.

Urvalsmetoden som användes var av ändamålsmässig och målstyrd karaktär. Det innebar att möjliga respondenter valdes ut baserat på deras erfarenhetsmässiga relevans till de forskningsfrågor som studien ämnade besvara (Bryman, 2018). Respondenter till studien valdes utifrån följande urvalskriterier: att respondenten var yrkesverksam som skolkurator, hade erfarenhet av att disciplinära åtgärder genomförts under respondentens anställning samt att respondenten skulle vara verksam inom den kommunala grundskolan. Vid valet av respondenter eftersträvade studien skolkuratorer med anställning på skolor av skilda socioekonomiska förhållanden samt en geografisk och demografisk spridning. Detta bedömdes kunna bidra till en rikare empiri.

För att hitta respondenter till studien sändes en deltagandeförfrågan ut i Facebookgruppen ”Socionom”. ”Socionom” är en sluten grupp med cirka 20 000 medlemmar och har socionomstudenter samt yrkesverksamma socionomer som målgrupp. Förfrågan om deltagande i studien riktades uttryckligen mot yrkesverksamma skolkuratorer. Utöver detta skickades direkta mejl till skolkuratorer på grundskolor runtom i landet, vilka gick i linje med den eftersträvade empiriska spridningen som angetts ovan.

Empirin kom att slutligen utgöras av utsagor från sex skolkuratorer på skolor i invånarmässigt små, medelstora samt stora städer. Respondenterna befann sig i skilda delar av Stockholmsregionen, Västra Götalands- samt Östergötlandsregionen. Glesbygd samt landets nordligare och sydligare delar finns

därför inte representerade. Respondenternas arbetslivserfarenhet inom yrket som skolkurator varierade mellan två och 16 år. Samtliga respondenter innehar en socionomexamen samt har tidigare arbetslivserfarenhet från olika fält inom socialt arbete, däribland barn- och ungdomspsykiatri och socialtjänst.

5.3 Genomförande av intervjustudien

Intervjuerna genomfördes med båda skribenter närvarande, där en höll i intervjun och den andra intog rollen som observatör samt förde anteckningar. Innan intervjun påbörjades tillfrågades respondenten om denne tagit del av studiens tidigare utskickade informationsbrev (Bilaga 1) samt om samtycke till inspelning av intervjun fanns. Intervjun utgick från den förutbestämda intervjuguiden (Bilaga 2). Utöver frågorna i intervjuguiden förekom en rad följdfrågor samt klargörande frågor, för att på bästa sätt fånga upp detaljer eller intressanta resonemang i respondenterna utsagor.

Intervjuerna genomfördes digitalt genom Zoom, Google Meet eller Microsoft Teams utifrån respondentens preferens. Eftersom respondenterna befann sig i skilda delar av landet var därför ett digitalt tillvägagångssätt att föredra. Genomförandet av en digital intervju möjliggör för respondenterna att själv välja vilken miljö de vill bli intervjuad inom (Jacobsen, 2012). Att respondenterna befann sig i en självvald miljö kan ha bidragit till en ökad bekvämlighet för dessa och därigenom en mer förtrolig intervju. Samtidigt menar Jacobsen (ibid.) att den som intervjuar riskerar att gå miste om den personliga relationen, vilket skulle kunna påverka respondenternas utsagor. Ett digitalt genomförande försvårar också möjligheten till att observera respondenternas kroppsspråk under intervjun. Den ickeverbala kommunikationen får därför inte samma utrymme som vid en fysisk intervju. Under genomförandet förekom det respondenter som valt att genomföra intervjun på sin arbetsplats. Detta skulle kunna ha utgjort ett hinder för dessa att fritt kunna uttrycka sig om sin arbetsplats och dess eventuella organisatoriska svårigheter. En viss form av självcensurering kan då ha skett.

De semistrukturerade intervjuerna fördes utifrån fyra förutbestämda teman. Dessa teman utgjordes av bakgrundsfrågor kring respondenten, nuvarande skolkontext,

den skolkurativa rollen samt disciplinära åtgärder. Intervjuguiden bestod av öppna frågor där ordningsföljden varierade. Öppna frågor gav utrymme för följdfrågor i samband med vad som uppfattades vara intressanta svar (Alvehus, 2019; Bryman, 2018). Intervjuerna avslutades med en möjlighet för respondenterna att reflektera över om denne har något mer som denne önskade berätta om eller lyfta fram som särskilt viktigt för studien. Ett öppet och utforskande förhållningssätt intogs under intervjuerna, men inom ramarna för de teman som på förhand bestämts i intervjuguiden.

Under intervjuerna förekom ett antal tysta ögonblick. Detta ansågs vara ett viktigt inslag då det gav respondenterna möjligheter att fritt associera och reflektera, för att senare själva bryta tystnaden med värdefulla tankar och reflektioner (Alvehus, 2019; Kvale & Brinkmann, 2014). Intervjuerna pågick mellan 45–60 minuter.

5.4 Bearbetning av empirin

Samtliga inspelade intervjuer har efter genomförandet transkriberats ordagrant i sin helhet. Detta gjordes nära inpå intervjun för att kunna återge viktiga moment i intervjun, såsom korta och långa pauser samt tonfall. Transkriberingen och bearbetningen av intervjuer är en tidskrävande process (Bryman, 2018) vilket också var anledningen till att studien avgränsades till sex respondenter. Fördelen med att ordagrant transkribera respondentens utsagor är att det lämnar lite utrymme för vår egen tolkning och således blir respondentens utsaga primär i vår analys (Alvehus, 2019).

Intervjuerna transkriberades av oss själva och för att ge oss en bättre överblick över den insamlade empirin reducerades den insamlade rådatan (Rennstam & Wästerfors, 2015). Irrelevant empiri (exempelvis *Eh... typ... liksom*) har reducerats och transformerats till skrivspråk. Samtliga pronomen i studien har ersatts med könsneutrala begrepp som “hen” och “denne”.

De citat som valts ut och presenterats i resultatanalysen har redigerats från talspråk till skriftspråk. Syftet med redigeringen var att skapa en mer lättläst text och samtidigt bidra till en ytterligare anonymisering av respondenternas karaktäristiska talesätt (Vetenskapsrådet, 2002). Avsikten med redigeringen har varit att bibehålla

respondentens utsaga och samtidigt göra budskapet i det som sägs mer lättillgängligt (Bryman, 2016).

5.5 Analyismetod

Studiens empiri analyserades med hjälp av ett tematiskt förhållningssätt, i syfte att ordna relevant empiri i urskönjbara teman (Bryman, 2016). Det innebar att det transkriberade materialet först lästes igenom förutsättningslöst, för att därefter återigen läsas igenom mer noggrant. Vid denna genomläsning påbörjades en initial kodning av materialet (Bryman, 2016). Med studiens frågeställningar i åtanke noterades beskrivningar, uttryck och upplevelser i respondenternas utsagor. Återkommande koder kunde då identifieras. Vid ytterligare genomläsning av materialet kunde mer implicita uttryck för en kod samt motsättningar koder emellan upptäckas. Genom detta tillvägagångssätt kunde samband och relationer i empirin upptäckas, vilka kom att utgöra grunden för studiens vidare teori- och resultatanalys. Vid detta skede gjordes bedömningen att en professionsteoretisk samt rollteoretisk analys vore tillämpligt för att förstå det empiriska materialet och sedermera besvara studiens frågeställningar. De identifierade koderna omorganiserades och namngavs därefter i två övergripande teman - profession samt disciplinära åtgärder. Temana innehöll flertalet kategorier och underkategorier, vilka var av relevans för studiens frågeställningar samt val av teorier och teoretiska begrepp. Dessa teman och kategorier framkommer i studiens presentation av resultat och analys.

Kodningen kan argumenteras ha utgjorts av både ett datastyrt och begreppsstyrt tillvägagångssätt (Kvale & Brinkmann, 2017). Den initiala kodningen genomfördes i huvudsak förutsättningslöst, då den begränsade tidigare forskningen gällande disciplinära åtgärder i svensk kontext inte tillhandahöll användbara koder eller begrepp. De vedertagna begreppen jurisdiktion, legitimitet och autonomi användes däremot i kategoriseringen av koderna. Denna kodningsprocess utfördes manuellt i ett ordbehandlingsprogram.

5.6 Metoddiskussion

Kvalitén på en studie kan bedömas utifrån dess reliabilitet, validitet och generaliserbarhet. Dessa begrepp är traditionellt förknippade med en kvantitativ forskningsansats. Kvale och Brinkmann (2014) menar dock att dessa begrepp kan omformuleras och anpassas till studier av kvalitativ ansats. Med bakgrund av detta har därför dessa begrepp såsom beskrivna av Kvale och Brinkmann (ibid.) tillämpats. I detta avsnitt kommer en diskussion föras kring de faktorer vilka kan ha kommit att påverka studiens reliabilitet, validitet samt generaliserbarhet.

Då studiens syfte var att undersöka hur den skolkuratoriva professionen inom den kommunala grundskolan ser ut samt hur skolkuratorer förhåller sig till disciplinära åtgärder var ett kvalitativt tillvägagångssätt att föredra. Skolkuratorers förhållningssätt till disciplinära åtgärder är av subjektiv karaktär och kan därmed uppvisa en bred svarsvariation. Det kan därför vara svårt att få det önskade djup i skolkuratorers svar om ett kvantitativt tillvägagångssätt hade genomförts (Bryman, 2018).

Validitet handlar om huruvida forskaren har undersökt det som avsetts undersökas (Jacobsen, 2012). Detta har studien eftersträvat genom användningen av semistrukturerade intervjuer med en bifogad intervjuguide (Bilaga 2). En intervjuguide kan öka validiteten genom att de frågor som utformats har utformats i linje med studiens frågeställningar. Genomförandet av en semistrukturerad intervju gav både oss och respondenterna möjlighet att utveckla frågor och svar för att minimera eventuella missförstånd. Studien har enbart intervjuat förstahandskällor, det vill säga skolkuratorer med direkt erfarenhet av disciplinära åtgärder. Intervjuer genomförda med förstahandskällor menar Jacobsen (2012) ökar en studies validitet.

Med *reliabilitet* avses studiens tillförlitlighet. För att studien skall kunna anses ha en hög reliabilitet måste den vara genomförd på ett trovärdigt sätt och eventuella brister skall belysas och diskuteras. Ett annat kriterium för att studien skall anses ha en hög reliabilitet är att den bör kunna återskapas av en annan forskare och ge samma resultat (Alvehus, 2019). Under de intervjuer som genomfördes förekom flertalet följdfrågor utanför intervjuguiden, vilket kan utgöra ett hinder att replikera studien. Respondenterna eller de som genomför intervjun kan befinna sig i en annan

social kontext eller sinnesstämning vilket kan leda till att andra frågor ställs eller att svaren som framkommer blir annorlunda. Samtidigt menar Kvale och Brinkmann (2014) att för stort fokus på att uppnå en hög reliabilitet kan motverka kreativitet; det behövs utrymme för känsla och improvisation. Studiens reliabilitet kan påverkas genom att det förekom respondenter som valt att genomföra intervjun på sin arbetsplats. Då ämnet för intervjun berörde organisationen samt respondentens roll i denne kan det ha upplevts svårt för respondenten att kunna uttrycka sig fritt eller kritiskt. Med bakgrund av detta kan det därför föreligga en risk att respondenten, medvetet eller undermedvetet, undanhållit information som kan framställa den egna organisationen, kollegiet samt respondenten själv i dålig dager. Med respondenternas samtycke spelades samtliga intervjuer in. Vetskapen om inspelningen kan ha framkallat en ökad självmedvetenhet hos respondenterna och kan därför ha påverkat deras svar (Bryman, 2018).

Studiens urval var av målinriktad karaktär och bestod av sex respondenter. Nackdelen med ett målstyrt urval är att studiens resultat inte går att generalisera till en hel population (Bryman, 2018; Dunk-West, 2016). Studien ämnar inte till att nå ett *generaliserbart* resultat, utan att skapa en förståelse för den skolkurativa synen på disciplinära åtgärder inom det svenska skolväsendet samt bidra till ytterligare kunskapsproduktion inom detta fält. Begränsningen till ett fåtal enheter kan, enligt Jacobsen (2012), leda till att tillfälligheter tillges stor genomslagskraft. Eftersom studien består av ett fåtal respondenter är det svårt att argumentera för att studiens resultat kan anses som allmängiltigt och representativt för en större grupp. Med bakgrund av detta kan det argumenteras för att några generaliserbara slutsatser inte kan dras.

5.7 Forskningsetiska överväganden

För att säkerställa att vår studie följde en etisk forskningspraktik har vi kontinuerligt under studiens gång eftersträvat att uppfylla Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2002). Vi redogör här för vårt förhållningssätt till informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet samt de övriga etiska resonemang som förts.

Informationskravet innebär att de som medverkar i studien skall vara informerade om dess syfte och tillvägagångssätt (Vetenskapsrådet, 2002). I enlighet med informationskravet delgavs potentiella respondenter ett informationsbrev (Bilaga 1) där studiens ämne, syfte samt förhållningsätt till de vidare forskningsetiska principerna framkom. Informationsbrevet innehöll även en beskrivning av intervjuens förutsättningar. Slutligen inkluderades kontaktuppgifter till handledare och oss båda skribenter, i syfte att på efterfrågan kunna ge vidare information.

Studiedeltagare har, i enlighet med *samtyckeskravet*, rätt att själva bestämma över sin studiemedverkan (Vetenskapsrådet, 2002). Medverkan bör ske på frivillig basis samt när som helst kunna avslutas. Samtycke till deltagande i studien gavs skriftligen implicit i de mejlkonversationer som fördes vid inplaneringen av intervjuerna samt muntligen explicit vid påbörjandet av dessa. Respondenterna tillfrågades om samtycke till ljudupptagning av intervjun, vilket alla gav. Respondenterna ombads även att konfirmera att det tidigare delgivna informationsbrevet mottagits samt lästs. Information om avbrytande av deltagande vid studien, och således tillbakadragning av samtycke, framkom i studiens informationsbrev.

För att i relation till *konfidentialitetskravet* säkerställa deltagarnas anonymitet samt konfidentialitet vidtogs ett flertal tillvägagångssätt (Vetenskapsrådet, 2002). Mejlkorrespondensen mellan oss skribenter och respondenter fördes över de av Göteborgs Universitet tillhandahållna studentkonton. Vid transkriberingen anonymiserades respondenternas namn, arbetsplatser samt annan information vilken bedömdes som avslöjande av respondentens person (Vetenskapsrådet, 2017). Vid presentationen av studiens resultat samt vid valet av illustrativa citat fördes ett kontinuerligt övervägande kring huruvida respondentens anonymitet bibehölls. Studiens material har förvarats på respektive skribents lösenordskyddade dator.

Med hänsyn till *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet, 2002) kommer inte den insamlade empirin, respondenternas kontaktuppgifter samt mejlkorrespondensen mellan skribenter och respondenter att användas i annat syfte än den föreliggande studien. Allt insamlat material raderades vid studiens avslut och nyttjas därmed inte på annat vis än det som till respondenterna förmedlats.

Majoriteten av respondenterna uttryckte vid intervjutillfället ett intresse av att ta del av studien vid dess avslut. Att ta del av resultatet av sin studiemedverkan såg vi som en självklarhet och potentiellt givande för både de deltagande individerna och för forskning i stort (Vetenskapsrådet, 2002). För ytterligare forskningstransparens tillfrågade vi även de respondenter som inte uttryckligen bett om att delges den färdiga studien huruvida de önskade få denne sänd till sig eller ej.

Vid slutet av insamlingen av empirin och vid påbörjandet av analysen av denne förde vi etiska resonemang över huruvida studiens utveckling överensstämde med det syfte som presenterats för respondenterna. Då vi metodologisk utgått från en induktiv forskningsdesign hade vi under intervjufasen ännu inte en färdig idé över tillämpad teori eller resultatets presentation (Bryman, 2018). Den något generell hållna informationen som presenterades i studiens informationsbrev kan hos respondenterna ha gett upphov till skilda uppfattningar och förväntningar om studiens syfte och frågeställningar. Det gick därmed att reflektera över i vilken mån respondenterna informerats samt samtyckt till den analys som kom till. Vår studies avsikt var dock att bidra till att belysa ett tidigare outforskat perspektiv och därmed lyfta både respondenternas samt elevernas tillvaro i skolan. Förhoppningen var därmed att studiens resultat ändå kom till nytta för både de tillfrågade respondenterna och för professionen i stort.

5.8 Arbetsfördelning

Studiens ämne, inriktning och frågeställningar utvecklades gemensamt och under samförstånd oss båda skribenter emellan. Vid eftersökning, genomläsning samt utformning av redogörelsen för den tidigare forskningen delades för tidseffektivitet arbetet upp. Mattias ansvarade i huvudsak över forskning kring skolkuratorsrollen samt sammanfattning av kunskapsläget. Hannes ansvarade över juridifieringen av skolan samt disciplinära åtgärder. Dessa texter har sedermera genomlästs samt korrigerats av oss båda. Resterande avsnitt i arbetet har utformats och bearbetats gemensamt med båda skribenter närvarande. Informationsbrevet och intervjuguiden utformades tillsammans under diskussion. Vid intervjutillfällena ansvarade vi för tre intervjuer vardera, vilket innebar att den av oss som inte ställde frågor till respondenten förde anteckningar över eventuella reflektioner som

uppkom under samtalet. Vi delade därefter på arbetet med transkriberingen genom att transkribera de intervjuer vi själva inte höll i. Kodningen av materialet utfördes först enskilt, för att därefter jämföras och diskuteras. Båda skribenter har tagit en aktiv roll i den teoretiska analysen av empirin. Arbetet med studien har över lag varit jämnt fördelat och utgjorts av ett gott samarbete.

6. Resultat och analys

I följande avsnitt redovisas studiens resultat och analys utifrån de olika teman som identifierats i det insamlade empiriska materialet. Resultaten kommer att analyseras och tolkas utifrån tidigare vald teoretisk utgångspunkt och diskuteras i relation till tidigare forskning. För att kunna förstå den innebörd som skolkuratorer ger disciplinära åtgärder är det viktigt att få en förståelse för det skolkurativa fältet och de organisatoriska förutsättningar professionen verkar inom. Kapitlet kommer därför inledas med en redogörelse för det skolkurativa fältet, den skolkurativa professionen samt den skolkurativa praktiken. Därefter följer en redogörelse över hur skolkuratorerna beskriver disciplinära åtgärder. Avslutningsvis presenteras olika förhållningssätt vilka professionen intar i relation till disciplinära åtgärder samt etiska utmaningar skolkuratorerna upplever.

6.1 Skolkuratorns förutsättningar

För att kunna förstå skolkuratorers relation till disciplinära åtgärder är det av vikt att först synliggöra den kontext som skolkuratorer verkar inom den svenska skolan. Med hjälp av de professionsteoretiska begreppen *jurisdiktion*, *legitimitet* och *autonomi* samt de rollteoretiska begreppen *roll*, *rollhandling* och *rollkonflikt* kommer i detta avsnitt den skolkurativa professionen att ramas in.

6.1.1 Det skolkurativa fältet

I respondenternas utsagor framkom flertalet faktorer som påverkar det hälsofrämjande och förebyggande arbete på skolan. Detta psykosociala arbete lyfts i tidigare forskning och anses vara av betydelse för att minska framtida disciplinära problem (Skolverket, 2018; Virtanen et al., 2009). Av de faktorer som framkom kunde det identifieras tre gemensamma beståndsdelar kring vad som påverkar skolkuratorers *jurisdiktion* samt hur den skapas och upprätthålls inom organisationen. Skolkuratorers jurisdiktion kommer att presenteras i tre teman; legal jurisdiktion, organisatorisk jurisdiktion samt individuella förmågor att hävda sin jurisdiktion.

Den *legala jurisdiktionen* kommer till uttryck i bland annat vagt formulerad lagtext samt rådande läroplan (Abbot, 1988). Detta lämnar sedermera utrymme för såväl individuella som organisatoriska tolkningar:

Alltså skolkuratorsrollen... den är inte så jättespecificerad, för den säger ju att man ska jobba hälsofrämjande och förebyggande och det skulle jag säga är nästan omöjligt att göra idag. Jag får jobba mycket mer åtgärdande än vad det står på papperet. [...] Så min roll är... jag skulle säga på papperet, väldigt diffust specificerad och också lite av ett önsketänkande. Att barnen ska må hyfsat bra, så jag ska bara jobba lite främjande och förebyggande. Det tycker jag inte stämmer med verkligheten alls. [...] Eftersom eleverna redan mår så dåligt, skulle jag säga "nej nu kan inte prata med mig för jag ska ut och jobba hälsofrämjande och förebyggande"?

- Respondent 3

Respondenten ovan uppger att sin professionella jurisdiktion beskriven i lagtext inte är förankrad i det reella arbetet som bedrivs på skolan. Vidare beskrivs det i citatet att den legala jurisdiktionen baseras på ett önsketänkande och förutsätter redan välfungerande elever. Att det föreligger en oklarhet kring vad som förväntas av professionen är något som även tas upp av följande respondent:

Tanken är ju att kuratorn till största del ska jobba förebyggande och främjande. Vad det nu betyder... det är ingen direkt som är överens om vad det är verkar det som. Det har en tendens att bli för lite av sådana saker i och med att det blir väldigt mycket mer släcka bränder eller kanske enskilda elevkontakter helt enkelt.

- Respondent 4

Respondenterna problematiserar att det råder oklarheter i vad det hälsofrämjande och förebyggande uppdraget innebär. De upplever dessutom att det är svårt att prioritera det hälsofrämjande och förebyggande uppdraget över de mer akuta och åtgärdande arbetsuppgifterna de känner sig förpliktigade att utföra.

Det som ovan nämnts skulle enligt Aubert (1970) kunna beskrivas som en rollkonflikt mellan den formella och informella skolkuratorsrollen. Skolkuratoren har fått ett legalt erkännande, det vill säga en jurisdiktion, som genom lagtext dikterar att den formella rollen skall arbeta hälsofrämjande och förebyggande (Abbott, 1988). Skolkuratorer förväntas därmed att utföra särskilda rollhandlingar som går i enlighet med det hälsofrämjande och förebyggande arbetet. Den informella rollen kan formas av organisatoriska förutsättningar, personliga ställningstaganden och socialt tryck. Respondent 3 och 4 problematiserar att de inte enbart kan förhålla sig till den formella rollen, utan att den informella rollen är lik så viktig och karaktäriseras av en mer ingripande roll snarare än hälsofrämjande och förebyggande. Denna rollkonflikt upplevs dock inte av alla respondenter. Nedanstående respondent beskriver:

När jag började så satt man på sitt rum och hade enskilda samtal hela tiden, det har jag ju nästan aldrig nu. Det är väldigt sparsamt med enskilda samtal och det är ju medvetet för att jag ska jobba förebyggande och främjande.

- Respondent 1

Respondent 1 har aktivt anpassat sina arbetsuppgifter utifrån sin formella roll och således professionens legala jurisdiktion (Abbott, 1988). Till skillnad från respondent 3 och 4, som i större utsträckning förhåller sig till en informell skolkuratorsroll, har respondent 1 valt att förhålla sig till en allt mer formell roll. Detta resulterar i att respondentens rollhandlingar går i enighet med sin upplevda roll och sin jurisdiktion, vilket sedermera skulle kunna leda till en utebliven rollkonflikt (Aubert, 1970).

Den *organisatoriska jurisdiktionen* kommer till uttryck i hur professionen ges jurisdiktion över sitt fält på den specifika arbetsplatsen. Andrew Abbott (1988) utvecklar vidare att den organisatoriska jurisdiktionen initialt framkommer i professionens, det vill säga skolkuratorns, arbetsbeskrivning. Denna jurisdiktion skall inte ses som statisk utan som en kontinuerlig förhandling mellan profession och organisation. För skolkuratorerna är skolledningen, rektorn samt relationen till dessa därmed avgörande för hur professionens arbete ska bedrivas. Detta uttrycks i följande citat:

Våra uppdrag ser ju delvis olika ut beroende på vad rektorerna önskar av oss kan man säga. Någon tidigare rektor jag jobbat med ville ha mig mycket kanske i rollen av en biträdande rektor, och det är ju inte alls mitt uppdrag. Men det var deras önskemål. Men här är det mer som man kan tänka sig hur en skolkurator är. Jag har mycket enskilda samtal, en hel del ute i klass också.

- Respondent 6

Citatet ovan ger uttryck för att professionens arbetsuppgifter är avhängigt rektorns tolkning av lagtext samt dennes bedömning av den specifika skolans behov. Den organisatoriska jurisdiktionen bestäms därmed till stor del av rektor på den skola som professionen verkar i. Detta lyfts även i nästkommande citat:

Rektorn på den här skolan är helt fantastisk. Hen har jobbat här i många, många år och har satsat väldigt mycket på bra personal. Det är en bra skola med bra ledning. Rektorn satsar väldigt mycket på att vi är två kuratorer på heltid vilket inte finns på alla skolor. Det är en hög kompetens bland personalen och det är stabilt. Det betyder mycket. [...] Nu när vi är två kuratorer så har vi faktiskt mer tid för det främjande och förebyggande arbetet.

- Respondent 5

Här beskrivs olika organisatoriska förutsättningar för att bedriva den skolkuratoriva praktiken. Respondenterna beskriver att skolkuratoren är beroende av en bra skolledning och en rektor som kan identifiera och legitimera behovet av den specifika professionen (Abbott, 1988; Isaksson, 2016). Detta ger således ett större utrymme för skolkuratorer att kunna ägna mer tid åt kärnuppdraget, vilket även beskrivs som gynnsamt enligt forskning (Skolverket, 2013; Bye et al., 2009). Samtidigt indikerar citaten på vad som tidigare nämnts - att den skolkuratoriva praktiken präglas av åtgärdande och ingripande insatser snarare än hälsofrämjande och förebyggande.

Utöver den legala och organisatoriska jurisdiktionen är även *individuella förmågor till gränssättning* betydande för professionens jurisdiktion inom skolan (Abbott, 1988). Individerna kan genom skilda handlingar både hävda, upprätthålla och avsäga sig en jurisdiktion:

Det tar säkert fem år att få alla kollegor att förstå att de inte får säga på ett utvecklingssamtal att de ska boka en tid till kuratorn. Det är jag som bedömer det. Jag är den enda som är socionom. Ingen annan kan bedöma det lika lite som jag kan gå in och planera matten. Därför får man alltid säga "ska jag be kuratorn ringa?" och sedan så diskuterar jag och då är det nästan aldrig en skolkuratorsfråga, det är alltid BUP eller första linjen.

- Respondent 1

Respondenten beskriver i ovan nämnda citat en tydlig distinktion mellan de skolkurativa, pedagogiska och psykiatriska jurisdiktionerna. Respondenten hävdar och upprätthåller sin jurisdiktion genom att klargöra att denne innehar en särskild titel samt profession och således besitter en expertkunskap gentemot skolans personal. Vidare uttrycker respondenten att det är enbart denne, och inte lärare, som har mandat att avgöra vad som är en skolkuratorsfråga eller inte. Professionen avsäger sig jurisdiktion genom att hänvisa elever med särskild problematik till en annan huvudman, i detta fall landstinget. Vikten av gränssättning gentemot andra professioner och yrken är något som följande respondent belyser:

Det är lite diffust vad en kurator kan göra eller ska göra eller inte ska göra. Har man svårare att säga nej och sådana där grejer så kan man ju ganska lätt bli uppäten. Jag skulle säga att det är lite lättare för en lärare, en specialpedagog, en skolsköterska, att markera såhär "nej det där är inte mitt område". För kuratorn, skulle jag säga, att det inte är riktigt lika enkelt.

- Respondent 4

Respondenten ovan problematiserar professionens diffust formulerade legala jurisdiktion. Den diffusa jurisdiktionen ger inte enbart utrymme för tolkning hos den enskilda professionen, utan även för omgivande professioner och yrken inom skolan. Med bakgrund av detta blir därför professionens förmåga till gränssättning avgörande för att upprätthålla professionens jurisdiktion.

Gemensamt för de bägge respondenternas utsagor är att båda upplever att gränssättning är av stor vikt, då andra professioner och yrken kontinuerligt utmanar den skolkurativa professionen. Att skolkuratorer känner sig kontinuerligt utmanade

av andra professioner kan förklaras med hjälp av den forskning som bedrivits av Altshuler och Webb (2009) vilken beskriver att professionens status riskerar att försvagas i de arenor där andra jurisdiktioner dominerar. Den utmaning som beskrivs av respondenterna kan förklaras med att andra professioner och yrken inom skolan uppvisar en annan förväntan på den roll skolkuratorerna innehar. Detta förklarar Vilhelm Aubert (1970) med att ett socialt tryck uppstår; skolkuratorerna förväntas att utföra en viss typ av rollhandling. Professionen tvingas därmed till gränssättning för att hantera de skilda förväntningarna och det sociala trycket från andra professioner.

6.1.2 Den skolkurativa professionen

För att professionen skall kunna bedriva sin praktik är det, utöver jurisdiktionen, också viktigt att professionen *legitimeras* - det vill säga att det finns en tilltro gentemot professionens varande och den praktik som utförs i den jurisdiktion som professionen verkar inom (Abbott, 1988). Professionens legitimitet och jurisdiktion påverkar varandra - det krävs en tilltro gentemot en profession för att denne skall tilldelas en jurisdiktion. Denna tilltro, eller legitimitet, kan bidra till att minska, öka eller upprätthålla professionens jurisdiktion såväl internt inom organisationen som externt i samhället som stort.

Rektorn har en betydande roll när det kommer till att legitimera professionen inom organisationen. För att professionen skall tillåtas utföra sin praktik krävs det ett förtroende från uppdragsgivaren, det vill säga rektorn. Betydelsen av tilltro gentemot skolkuratorer expertis framkommer i följande citat:

Men jag tycker att jag har blivit väldigt trygg i min arbetsroll och man har fått ett förtroende från rektor, så jag känner att nu är jag väldigt självständig. Jag har ju också utvecklats och hittat mina verktyg och metoder hela tiden, jag kan absolut påverka mitt arbete. - Respondent 5

Respondenten beskriver här att rektorns förtroende spelar en stor roll i utformandet av professionens praktik. Skolan som institution har ett kunskaps- och fostransuppdrag. Med bakgrund av detta skall rektorn i sin tur granska huruvida de

medel som används är legitima för skolans mål. Respondenten beskriver ovan en trygghet i sin roll som skolkurator. Denna trygghet föranleds av att rektorn legitimerar professionen. Vidare beskriver respondenten ovan att denne upplever ett stort utrymme att utnyttja sin expertkunskap som professionen besitter - detta skulle kunna tyda på att professionen besitter en hög legitimitet i skolan. Dock är det inte enkom skolans rektor som har inverkan på professionens legitimitet och praktik - även lärare på skolan har betydelse för professionen:

Jag upplever, och det har jag nog gjort i alla år, att det faktiskt finns en stor tacksamhet och ödmjukhet hos pedagoger. Att man efterfrågar det här perspektivet mycket. [...] Jo, så jag tycker att det har varit väldigt lätt genom alla år att ha det här psykosociala perspektivet. För det är så efterfrågat. För om jag generaliserar så har pedagogerna, och det är väl i sakens natur, inte så jättestor kunskap om det här. - Respondent 6

Respondenten beskriver en upplevelse av att den skolkuratoriva professionen är efterfrågad och uppskattad av skolans pedagoger. Detta tyder på att det råder en konsensus mellan de båda professionerna gällande behovet av det psykosociala perspektivet i skolans verksamhet samt hur denne praktik skall bedrivas. Citatet ovan går delvis emot den forskning som bedrivits av Isaksson och Larsson (2017) där det framgick att skolkuratorer upplever att lärare i stor utsträckning anser att elevers psykosociala problem är fristående från skolans uppdrag. I detta citat går det i stället att tolka motsatsen - att skolkuratorer tillges en legitimitet genom att dennes perspektiv och kompetens är efterfrågad och tacksamt tas emot av lärare. Att lärare uppvisar en ödmjukhet gentemot professionen skulle kunna uppfattas som att de upplever att de inte har de verktyg eller den expertkunskap vilken skolkuratorerna besitter. Samtidigt som omgivande professioner och yrken legitimerar skolkuratorer stärks även dennes organisatoriska jurisdiktion.

Thomas Brante (2016) förklarar att en förutsättning för att uppnå legitimitet är att professionen och dess praktik går i linje med det kulturella värdet som råder, både inom samhället men också inom organisationer. Det kulturella värdet innefattar bland annat rådande normer och värderingar. Den skolkuratoriva praktiken skall vara enhälligt med vad som anses vara rätt och riktigt såväl inomorganisatoriskt som

utomorganisoriskt för att upprätthålla sin legitimitet. Det ligger inom professionens expertis att både följa och arbeta med olika samhällsliga frågor och fenomen som uppstår.

När jag sa normkritik för ungefär fem-sex år sedan så himlade folk med ögonen, de var så trötta på mitt tjat. Nu är det ingen som ifrågasätter det även om jag förstår att vissa har svårare för att göra det och vissa inte håller med om olika saker, men de får hålla tyst på jobbet. Men idag är det inte lika ifrågasatt med normkritik som det var innan. - Respondent 1

Respondenten ovan ger uttryck för denne mötts av motstånd när professionen ämnade förena de kulturella värden som råder inom samhället med de värden som råder inom organisationen (Brante, 2016). Professionen sätter därmed sin organisatoriska legitimitet på spel genom att utmana de kulturella värden som råder inom skolan, vilket Ponnert och Svensson (2015) beskriver kan ge upphov till en legitimitetskris. Motsättningar inom mångprofessionella organisationer är inte helt ovanligt. Genom kontinuerliga förhandlingar mellan professioner och deras perspektiv kan legitimitetskriser avhjälpas. Vikten av att vara en skicklig förhandlare är någonting som lyfts av följande respondent:

Jag skulle säga att mitt perspektiv är förankrat hos lärare. Och i den mån man tycker att det för lite så får man ju betona det psykosociala perspektivet lite ytterligare genom att vara en god argumentatör.

- Respondent 2

Gemensamt för de bägge respondenternas utsagor är betoningen av att kunna förhandla och argumentera för att upprätthålla sin organisatoriska jurisdiktion samt legitimerade den praktik som utförs (Abbott, 1988; Brante, 2016). Denna förhandling och argumentation kan anses som särskilt betydelsefull då professionen kan ha svårare att påvisa mätbara resultat, vilket har betydelse för dess organisatoriska legitimitet.

6.1.3 Den skolkuratoriva praktiken

Professionens *autonomi* regleras av dess jurisdiktion och legitimitet. Professionens autonomi innefattar möjligheten att kunna utföra självständiga bedömningar av specifika fall och situationer, men också möjligheten att verkställa adekvata insatser (Svensson et al., 2021). Autonomin kan sägas vara produkten av professionens jurisdiktion och legitimitet. Det är i detta utrymme professionens reella praktik utövas.

I denna studie framkom det att skolkuratorer i stor utsträckning har en hög autonomi och upplever att de själva kan forma sin praktik utefter vad de anser är av vikt. Detta kommer till uttryck av bland annat följande respondent:

Sedan blir förstås att vissa av mina hjärtefrågor får större utrymme. Andra skolor har andra hjärtefrågor och då försöker vi lära oss av varandra [...] Men man måste ha en ledning som låter dig göra det. Jag förankrar det med rektorn och säger "såhär tänkte jag jobba", då svarar hen "gud vad bra!" och sedan får jag göra det. - Respondent 1

Respondenten beskriver en hög autonomi där denne ges legitimitet att driva sina hjärtefrågor och det respondenten anser är viktigt. Denna autonomi är inte villkorslös - utan föranleds av relationen med skolledningen samt den egna förmågan till att förhandla och argumentera (Abbott, 1988). Följande respondent för ett liknande resonemang kring dennes professionella autonomi:

Rektorn, som är min närmaste chef, hen ger mig väldigt fria tyglar. Rektorn säger att jag får göra det jag tycker att jag behöver göra. Det kan vara både en fördel och en svårighet tycker jag för att det är bra att jag har fria tyglar, men jag vill ju också att rektorn då vet vad det är jag gör. Så att det inte innebär att rektorn inte har ett intresse av att veta vad det är jag har suttit och ägnat mig åt. - Respondent 3

I ovanstående citat beskriver respondenterna att de upplever ett stort utrymme att självständigt kunna planera samt genomföra sin praktik. Denna autonomi är

beroende av att skolkuratorerna tilldelats jurisdiktion och legitimitet i sitt professionsutövande (Brante, 2016). Respondent tre uttrycker sin autonomi i termer av "fria tyglar" och att en ambivalens kan uttydas gentemot denna; det är fördelaktigt med fria tyglar då respondenten ges möjlighet att göra det som denne anser är av vikt. Samtidigt uttrycker respondenten att denne har ett behov av, och ser en svårighet i, att få sin praktik bekräftad. Den givna legitimiteten kan då uppfattas som substanslös.

Professionen ges genom denna höga autonomi även utrymme att utföra arbetsinsatser riktade mot de sociala utmaningar som identifierats på den specifika skolan. Att professionen upplever en hög autonomi innebär inte att praktiken undgår att ställas inför olika utmaningar som riskerar påverka professionens autonomi. Detta kommer till uttryck i följande citat:

Det är väl det här, tänker jag, att man ska jobba elevnära - främjande och förebyggande - och då förutsätter det egentligen mycket att man är i dom allmänna miljöerna som rasthall, skolcafé, bibliotek, är med på friluftsdagar, orientering, vad det kan vara. Kontra det här med administrativa uppdraget man har. [...] Det där batteriet, det tar ju rätt mycket av ens tid. Administrationen, intervjuerna, den här formalia som ska vara. Det är väl det här man i perioder brottas med, "vilket ska jag nu prioritera?". Sitter jag här inne, på mitt rum, så är jag inte synlig i det allmänna och då är det verkligen inget främjande och förebyggande.

- Respondent 6

Respondenten ovan beskriver att denne förhåller sig till två parallella uppdrag i sin formella roll (Aubert, 1970). Uppdragen utgörs av delvis det hälsofrämjande och förebyggande arbetet. Detta tolkar respondenten som ett elevnära arbete i skolans offentliga miljöer. Det andra uppdraget utgörs av det administrativa uppdraget, vilket beskrivs som tidskrävande. Dessa uppdrag kan tolkas stå i motsättning till varandra och möjligheten till att uppfylla de båda uppdragen på ett tillfredsställande sätt begränsas. Autonomi hos professionen kan därmed ses som avhängigt den arbetsbelastning som råder - professionens utrymme att fatta självständiga beslut samt genomdriva dessa kan följaktligen minska (Brante, 2016). De två parallella

uppdragen och de medföljande rollhandlingar respondenten förväntas utföra i sin formella roll kan även ge upphov till en rollkonflikt inom den formella rollen (Aubert, 1970). De rollhandlingar som rollen förväntas utföra kan ses stå i motsättning till varandra; professionen får därmed använda sin autonomi för att manövrera sin praktik (Svensson et al., 2021). Utöver potentiella rollkonflikter beskriver professionen andra utmaningar som denne ställs inför:

Generellt är det ju så att det som är den stora frågan för skolan idag är ju att vi ska försöka anpassa efter olika individers behov. Att man har rätt att erhålla sitt stöd, samtidigt så har politiken ytterst pengapåsen, och man får vara kreativ för att hitta så bra lösningar som möjligt för att det ska bli bra för alla elever. Så utmaningen är ju att tillgodose alla behov utifrån bästa tänkbara lösningar; både för individen och för organisationen. Det är svårt.

- Respondent 2

Respondenten ovan beskriver en utmaning både för skolan som organisation, men också för den professionelle att med begränsade medel försöka tillgodose elevers rätt till stöd. Vidare uttrycks det att de ekonomiska förutsättningarna och de begränsade medlen har en inverkan på professionens autonomi. Denna inverkan leder till att professionen tvingas bli alltmer kreativ och får hitta lösningar med gott utfall för både eleven och organisationen. Utmaningen med att tillgodose elevers rätt till stöd är någonting som även följande respondent beskriver:

Är det någonting som vi inte är så jättebra på, skulle jag säga, så är det att ta hand om barn som har lite särskilda behov. Är du en "duktig" elev så kan du få en sjutusan till utbildning här, och är du en medelmåtta så fine... då funkar det ju vart man än är. Men har du särskilda behov och är i behov av särskilt stöd... där är vi nog lite sämre. Det är ett stort utvecklingsområde.

- Respondent 4

I detta citat kan vi utröna att skolan ställs inför en utmaning i att tillgodose elevers behov av särskilt stöd. Elever i behov av särskilt stöd kan utifrån karaktären på de särskilda behoven falla inom olika professioners jurisdiktion. Elevhälsans sammantagna jurisdiktion ansvarar för alla elever i behov av särskilt stöd. Om

elevens problematik är av psykosocial karaktär faller detta inom skolkuratorns organisatoriska jurisdiktion (Abbott, 1988). För att minimera risken för en negativ utveckling hos elever i behov av särskilt stöd, kan därför skolkuratoren behöva argumentera för att ytterligare stärka det psykosociala perspektivet i skolans organisation. Omgivande professioners tilltro, eller legitimitet, gentemot skolkuratorns expertis är därför centralt för professionens autonomi (Johansson et al., 2015). Vidare betonar samma respondent vikten av särskilt stöd:

[...] Att få den här extra anpassningen, det särskilda stödet till klassrummet istället för att plocka ut elever... för det har man en tendens att vilja göra väldigt mycket här, vilket ibland behövs. Men vi plockar nog lite kategoriskt ut lite för många till mindre grupper istället för att försöka få till den här undervisningen där den ska vara - i klassrummet.

- Respondent 4

Respondenten har utifrån sin professionella kompetens identifierat att det råder systematiska brister i hur undervisningen bedrivs gentemot de elever som är i behov av särskilt stöd (Brante, 2016). Skolan misslyckas med att fullfölja skolans kompensatoriska uppdrag, som till stor del utgörs av förebyggande insatser. Detta resulterar i att de insatser som vidtas i högre grad är av åtgärdande och ingripande karaktär. Att skolan misslyckas med att fullfölja sitt kompensatoriska uppdrag har en direkt påverkan på respondentens autonomi då professionens kärnuppdrag, som skall vara hälsofrämjande och förebyggande, omvandlas till en ingripande och åtgärdande praktik.

En annan tolkning som kan göras av citatet är att respondenten har identifierat en systematisk strategi som bland annat lärare använder sig av med avsikten att tillförsäkra ett gott studieklimat för samtliga elever. Genom att verka för en god studiemiljö kan studierelaterad uppgivenhet och ordningsstörande beteenden förebyggas, som enligt forskning har argumenterats utgöra riskfaktorer för att i framtiden falla föremål för olika disciplinära åtgärder (Degroot & Van Houtte, 2020; Virtanen et al., 2009).

6.2 Disciplinära åtgärder

Vi har i tidigare avsnitt behandlat faktorer som påverkar hur den skolkuratoriva professionen i den svenska skolan ser ut. I detta avsnitt lyfter vi fram hur skolkuratorerna, ur sitt psykosociala perspektiv, beskriver disciplinära åtgärder. Beskrivningen innefattar hur ofta åtgärderna används, vilka elever som faller föremål för en åtgärd samt vilka händelser som föranleder en åtgärd. Vidare beskrivs i vilka syften åtgärderna används samt vilken effekt som blir.

6.2.1 Förekomsten av disciplinära åtgärder

I en kartläggning genomförd av Skolverket (2018) framgick det att rektorer inom olika grundskolor sällan beslutar om disciplinära åtgärder i form av tillfälliga omplaceringar och avstängningar. Däremot var förekomsten av omhändertagande av föremål, skriftlig varning och utredningar allt vanligare – detta är en bild som även skolkuratorer delar:

Jag skulle säga att disciplinära åtgärder används när det finns fog för det. Men de mest förekommande är väl egentligen att man omhändertar något föremål eller avvisar från lektion. De är ju mest vanligt förekommande i vardagen. Sen förekommer också avstängning och placering i annan skola. Det gör det absolut. [...] Ärenden som inte är akut ventileras på elevhälsoteam och diskuteras - ”hur blir det här på sikt?”.

- Respondent 2

Respondenten ovan vittnar om att framför allt avstängningar är något som sällan förekommer. Detta var även någonting som lyftes av flertalet respondenter. Gemensamt för respondenterna är att de betonar vikten av att de eventuella åtgärder som vidtas inte skall ha en bestraffande funktion, utan att det ska föreligga en tanke om vilka konsekvenser det får för den elev som faller föremål för en avstängning eller omplacering. Trots att vidtagandet av disciplinära åtgärder inte faller inom ramen för den skolkuratoriva jurisdiktionen, kan man ändå uttyda av respondenternas utsago att de som har mandat till att fatta dessa beslut legitimerar de andra professionerna och deras expertkunskap genom att ”ventilera” och ”diskutera”

ärenden i elevhälsoteam (Abbott, 1988; Brante, 2016). Genom att ventilera olika elevärenden i mångprofessionella sammanhang kan skolan säkerställa att hänsyn tas till elevens hela skolsituation – såväl den pedagogiska som den psykosociala. Denna helhetssyn leder inte enbart till att skolan säkerställer en god studiemiljö för omgivande elever, utan skolan ser även till att den berörda eleven ges det stöd som krävs för att eleven skall tillgodogöra sig kunskap.

Trots att skolkuratorer betonar vikten av att avstängningar och omplaceringar inte skall ha en bestraffande funktion, finns det krafter inom skolan som förespråkar en högre tillämpning av dessa medel för ordningsstörande elever:

Det finns ett stort tryck från pedagogerna att elever som inte sköter sig ska stängas av och utvisas hit och dit i mycket högre utsträckning än vad det görs nu. Det är ju jäkligt besvärligt alltså. Så rektorerna är ganska pressade på det sättet. [...] Men som sagt var, jag skulle inte säga att det är väldigt mycket bestraffningar. Det skulle kunna vara mycket fler om det inte hölls emot lite grann av skolledning och elevhälsan, mig bland annat.

- Respondent 4

Respondenten beskriver disciplinära åtgärder som avstängning och utvisning som en bestraffning och delar de föregående respondenternas uppfattning av att det inte vidtas så mycket ”bestraffningar”. Vidare uttrycker respondenten att det från lärares håll önskas att dessa åtgärder borde vidtas i högre utsträckning och att rektorn således utsätts för ett tryck från lärarhåll. Detta problematiserar respondenten genom att benämna lärares önskan som besvärlig. Detta skulle kunna indikera på att skolkuratoren inte ser disciplinära åtgärder som en tillräckligt bra lösning för att komma till bukt med icke önskvärda beteenden. Vidare kan det ”stora tryck” som enligt respondenten kommer från lärarnas håll, kunna argumenteras för att stå i linje med den forskning som Isaksson och Larsson (2017) redovisat för – att det råder ett spänningsfält inom skolan mellan olika perspektiv och intressen.

Ovanstående citat kan med hjälp av Andrew Abbott (1988) förklaras som att skolans elevhälsoteam, däribland skolkuratoren, besitter en tillräckligt hög organisatorisk legitimitet och därmed kan motverka ett godtyckligt hanterande av misskötsamma elever. Ett godtyckligt, eller inkonsekvent, hanterande av

normbrytande elever riskerar enligt forskning leda till olika legitimitetskriser såväl inom skolan som utom skolan (Fransson, 2016).

6.2.2 Elever som omfattas av disciplinära åtgärder

Att elever faller föremål för olika disciplinära åtgärder indikerar att skolan misslyckas med att uppfylla sitt kompensatoriska uppdrag. I empirin kunde vi identifiera ett mönster av vilka elever som faller föremål för disciplinära åtgärder:

Det handlar ju om NPF eller psykiatri oftast, det är ju inte barn som bara kan skärpa till sig. - Respondent 1

Respondenten lyfter här faktorer som återfinns hos de elever som faller föremål för disciplinära åtgärder. Dessa beskrivs utgöras av olika diagnostiserade eller misstänkta neuropsykiatriska tillstånd samt psykisk problematik. Detta var någonting som flera respondenter underströk. Det finns en komplexitet i dessa tillstånd som kan utgöra svårigheter för individen att förhålla sig till rådande normer. Vikten av det kompensatoriska uppdraget som åläggs skolan blir därför betydande för att förebygga ordningsstörande beteenden. Forskning genomförd av Virtanen et al. (2009) visar på att ett inkluderande och gott psykosocialt skolklimat kan minska olika riskbeteenden hos elever och därmed undvika att disciplinära åtgärder vidtas. Det förekommer även att elever som faller föremål för disciplinära åtgärder redan har pågående parallella insatser och att det finns en samverkan med andra huvudmän:

Det är ju inte ovanligt att det här ofta är elever som vi redan känner till, vi redan har många pågående insatser. Vi kanske redan samverkar externt med andra parter, men ändock. Så måste vi ju fatta de besluten.

- Respondent 2

Respondenten beskriver i ovanstående citat att eleverna ofta har flera pågående psykosociala eller medicinska interventioner. Respondenten beskriver vidare att skolan, trots flera parallella insatser, tvingas att vidta olika disciplinära åtgärder. Detta skulle kunna ses som ett misslyckande från samtliga huvudmän, då samverkan syftar till att främja det enskilda barnets psykosociala tillvaro.

Disciplinära åtgärder ses i forskning kunna förstärka psykosociala problem (Mowen & Brent, 2016). Åtgärden kan därmed argumenteras vara kontraproduktiv gentemot det skolkuratoriva uppdraget - och i förlängningen skolans uppdrag.

I sin formella roll åläggs skolkuratoren att inneha en helhetssyn på eleven. Det faller därför inom professionens natur att ha en samverkande funktion med andra professioner och jurisdiktioner (Aubert, 1970; Abbott, 1988). Utöver samverkan med andra professioner och jurisdiktioner, skall skolkuratoren samverka med den berörda elevens sociala kontaktnät - däribland vårdnadshavare:

[...] Sen har man någon elev som inte har någon diagnos, men där skolpsykologen också är väldigt tydlig med att det behövs en psykiatrisk bedömning. Men vårdnadshavarna ser inte på samma sätt. [...] Professionen har en tanke om att det behövs någonting annat för den här eleven. Medicinering, terapi, vad det kan vara. Traumabearbetning. Men vårdnadshavarna ser inte och det blir väldigt stora konsekvenser i skolan då.

- Respondent 6

Skolkuratoren har i samstämmighet med skolpsykologen gjort en professionell bedömning och således identifierat en problematik hos den berörda eleven. Denna bedömning föranleder ett behov av vidare insatser inom en annan jurisdiktion (Abbott, 1988). Respondenten beskriver att en konflikt kan uppstå mellan vårdnadshavare och de båda professionernas perspektiv samt att det slutligen har stora konsekvenser i skolan för det berörda barnet. Citatet skulle kunna tolkas som att vårdnadshavare inte tillmäter skolkuratoren och skolpsykologen en legitimitet och att dessa två professioner inte får gehör för sin kunskap. Vårdnadshavare kan här diskuteras utgöra ett hinder för tidiga interventioner som i forskning lyfts fram som betydande för att stävja ett ordningsstörande beteende (Noltemeyer et al., 2017).

6.2.3 Orsaker till vidtagandet av disciplinära åtgärder

Under studien framkom en rad handlingar vilka föranledde disciplinära åtgärder, däribland: Våld, hot, upprepade kränkningar, sexuella kränkningar, skadegörelse

och ordningsstörande beteende. Följande respondent ger ett flertal exempel på vad som kan föranleda en disciplinär åtgärd:

Framför allt är det våld - oprovocerat våld. Som skulle vara en polisiär fråga, och blir det också. Så att jag skulle säga att det är kopplat med framför allt våld eller... Ja, det kan ju vara av sexuell karaktär också. Eller upprepade kränkningar eller som är riktade. Men framför allt våld.

- Respondent 2

Respondenten beskriver att elever som faller föremål för disciplinära åtgärder ofta uppvisat ett våldsamt och utåtagerande beteende. Detta överensstämmer med den forskning som genomförts av Fite et al. (2017), där ett samband kunde konstateras mellan utåtagerande impulsstyrd aggression och disciplinära åtgärder. Aggressioner, våld och hot kan förklaras vara lättare att identifiera som ordningsstörande, och har därför en direkt inverkan på elevgruppens trygghet och studiero.

Det resonemang som förs av respondenten kring huruvida elevens ordningsstörande beteende skulle kunna falla inom polismyndighetens jurisdiktion går i enighet med den ökade juridifieringen som uppmärksammas av Lunneblad och Johansson (2019). Forskarna argumenterar att elevproblem i allt högre utsträckning betraktas som juridiska problem snarare än skolsociala. Skolverket (2022) förtydligar att det för skolans personal inte föreligger någon lagstadgad anmälningsskyldighet gentemot polismyndigheten att förhålla sig till gällande vålds- och kränkingsärenden mellan elever. Beslutet att upprätta en polisanmälan eller inte blir därför en moralisk och organisatorisk fråga på den specifika skolan. Skolan kan dock anses ha en implicit skyldighet att anmäla vålds- och kränkingsärenden för att upprätthålla dess legitimitet och således undvika en legitimitetskris (Ponnert & Svensson, 2015; Abbott, 1988). Detta kan förklaras genom att skolans legitimitet är beroende av att dess praktik speglar de kulturella värden som råder inom samhället.

6.2.4 Syftet med disciplinära åtgärder

Syftet med att en disciplinär åtgärd genomförs kan vara flera och är avhängigt den situation som föranleder åtgärden samt den effekt som förväntas och önskas. Vi diskuterar här syftena skydda, markera, de-eskalera samt omorganisera. Vid en akut händelse där en elev skadats, eller riskerar att skadas, kan syftet med åtgärden vara att omgående trygga skolmiljön samt de involverade individerna:

I de situationer där vi behöver skydda både elever och de eleverna som blir kvar, och kanske också skydda eleven för att göra mer skada. Då kan man bli avstängd i några dagar. [...] Det handlar ju om att trygga, det ska vara en trygg arbetsplats.

- Respondent 3

Respondenten ses här argumentera för att avstängning fyller funktionen av ett omedelbart skydd. Detta skydd omfattar inte bara de elever som är direkt utsatta, utan även omgivande elever såväl som den elev som uppvisar ett normbrytande beteende. Syftet med åtgärden är även att tillförsäkra en trygg arbetsplats, som här tolkas innefatta den psykosociala skolmiljön för både elever och skolpersonal. Ett gott skolklimat är i forskning belagd som en skyddsfaktor för utvecklingen av riskbeteenden (Virtanen et al., 2009). Respondenten ovan ger uttryck för att avstängningar sker i akuta situationer - detta är något som står i paritet med den kartläggning Skolverket (2018) genomfört.

Ett annat syfte med de disciplinära åtgärderna är att de kan fungera som en markering från skolans sida mot både elev och vårdnadshavare. Den disciplinära åtgärden verkställs då som en konsekvens av elevens ordningsstörande beteende:

Det finns inget bättre alternativ. Jag tänker att det är ett sätt att informera föräldrar, det är ett sätt att ge någon typ av konsekvens till eleverna.

- Respondent 3

Respondenten ovan benämner disciplinära åtgärder som dels en markering gentemot elevens beteende, dels en konsekvens av elevens handlingar. Den disciplinära åtgärden ges därmed ett signalvärde till både elev samt vårdnadshavare. Respondenten uttrycker även en ambivalent inställning gentemot åtgärderna, då denne adresserar en avsaknad av ett bättre alternativ. Med bakgrund av detta kan därför disciplinära åtgärder ha flera syften.

En disciplinär åtgärd kan även vara en möjlighet att de-eskalera situationen för de involverade eleverna och ge dem distans till både skolan och varandra:

Man vet att de dämpar sig efter en-två dagar, men stanna hemma, till exempel om det här har varit en sådan incident på onsdagen, så tar vi det här på måndag. [...] Det brukar oftast vara så att det funkar att sitta att medla med dem när de kommer tillbaka sedan på måndagen, för då har det sjunkit in. - Respondent 5

Respondenten beskriver i citatet att denne har erfarenhet av att avbrott från skolan kan fungera lugnande för elever och att eleverna vid återkomsten till skolan är mer mottagliga för samtal. Utöver en skyddande, markerande och de-eskalerande funktion framkom även att disciplinära åtgärder fyller ett omorganiserande syfte:

Jag tänker att det är det här med att vi får tid att utreda. Det blir ett utredningsarbete för oss, man måste tänka vad har hänt? Vi måste hinna prata med var och en och det tar lite tid och vi kan få en samlad bild så att vi gör rätt bedömningar. - Respondent 5

Respondenten uppger att skolan i händelse av en avstängning behöver tid för att kartlägga incidenten som föranledde en disciplinär åtgärd. Utredningen ses därefter utgöra ett underlag för skolan att kunna göra en professionell bedömning av situationen samt fatta beslut kring eventuella insatser eller åtgärder i skolmiljön. Vidare behöver skolan möjlighet att planera samt organisera implementeringen av de bedömda insatserna eller åtgärderna. Den tvärprofessionella diskussionen som uppstår i den omorganisering som kan tänkas beskrivs ovan kan bidra till en transparent bedömning och således förebygga godtyckliga beslut (Fransson, 2016).

Det som respondent 5 uttrycker som "rätt" bedömning kan här tolkas utgöras av en bedömning som går i enlighet med de kulturella värden som råder inom organisationen. Genom att resonera i enlighet med de värden som råder inom skolan upprätthåller professionen sin organisatoriska legitimitet (Abbott, 1988; Ponnert & Svensson, 2015).

6.2.5 Effekter av disciplinära åtgärder

I detta avsnitt diskuterar vi hur skolkuratorer upplever att disciplinära åtgärder faller ut för de berörda eleverna. Ur empirin kunde vi utröna bland annat att elevernas upplevda trygghet, studiero och relationer kunde påverkas:

Men det är otroligt svårt att säga att man ser just någon effekt. Den effekten man ser kanske då är en mer lugn och ro, eller att det blir en mindre skärrad klass. En mindre skärrad pedagoggrupp som undervisar den här klassen där eleven har varit. Och att det på så vis kan bli bättre studiero för övriga klasskamrater. Men återigen, vad gör vi med individen och dennes kontext efteråt? Det är ju svårt att veta. - Respondent 6

Respondenten beskriver en svårighet med att bedöma effekten av en disciplinär åtgärd. De observerbara effekterna respondenten kan se kan utgöras av en ökad trygghet och studiero för både elevgruppen och elevgruppens personal. Detta kan tolkas som att pedagogerna ges ökad möjlighet att utöva sin profession på ett tillfredsställande sätt, men också för de omgivande eleverna att tillgodogöra sig kunskap (Brante, 2009; Skolverket, 2019). Därigenom uppfylls delar av skolans uppdrag.

Åtgärderna kan då argumenteras som användbara för elevgruppen, då trygghet och studiero kan säkerställas. Effekten hos den enskilde eleven visar sig dock vara ovisst. Respondenten problematiserar, i likhet med rektorerna i den kartläggning Skolverket (2018) genomförde, huruvida den disciplinära åtgärden kan ge psykosociala konsekvenser för den enskilde eleven. En konsekvens av disciplinära

åtgärder kan leda till att elevens relationer påverkas, vilket följande respondent uttrycker:

Om man ser på disciplinära åtgärder som en nackdel så då kan det ju också betyda att ett motstånd bara växer sig större. Och då tappar man ju relationen med eleven. Då kommer man snarare hamna i fler disciplinära åtgärder och negativa spiraler än de spiraler som kan vända och bli positivare i stället. [...] Hur upplever den enskilde som ändå gjort något fel, att det är en markering, men ändå att den får komma in i gemenskapen igen? - Respondent 2

Respondenten ovan problematiserar att en disciplinär åtgärd kan ge konsekvenser i elevernas olika relationer samt riskerar att förstärka en negativ utveckling. Flera respondenter betonar betydelsen av goda relationer för elevernas välbefinnande. Tillitsfulla relationer har i forskning visats var betydande för att uppnå en god psykosocial miljö, och i förlängningen förebygga disciplinär problematik (Skolverket, 2018). En disciplinär åtgärd kan därför ses som kontraproduktiv, då den riskerar att förstärka snarare än stävja det beteende som föranledde åtgärden. Det ordningsstörande beteendet, och de disciplinära åtgärder som följaktligen vidtas, ses enligt Noltmeyer et al. (2015) leda till sämre skolresultat för eleven. Dessa kan därför stå i direkt motsats till skolans kunskapsuppdrag.

6.3 Skolkuratorers förhållningssätt

Ur den samlade empirin från de sex intervjuade respondenterna kunde vi identifiera tre skilda förhållningssätt som professionen kan inta i förhållande till disciplinära åtgärder. I detta kapitel presenterar vi därmed dessa utifrån tre kategorier: fostrande, pragmatiskt samt avståndstagande förhållningssätt. Viktigt att nämna är att dessa förhållningssätt inte är statiska - den professionelle kan inta olika förhållningssätt beroende på den situation som denne ställs inför. Kapitlet avslutas med en redogörelse för professionernas etiska utmaningar.

6.3.1 Fostrande förhållningssätt

Ett fostrande förhållningssätt kännetecknas av att skolkuratoren ser en pedagogisk funktion för den elev som faller föremål för en disciplinär åtgärd. Detta förhållningssätt skulle kunna ses som samstämmigt med lärarprofessionens pedagogiska förhållningssätt - vilket sedermera kan öka professionens organisatoriska legitimitet, då den dominerande professionen inte utmanas (Abbott, 1988).

Och att det har gett dom liksom en möjlighet att stanna upp och förstå “okey det blir liksom ändå en tydlig konsekvens av vad jag valde att göra, hur kommer jag välja att göra framöver, vilka strategier har vi kommit överens om att jag ska försöka med nästa gång för att det inte ska bli så här?”. - Respondent 2

I ovanstående citat kan det uttydas att respondenten förutsätter att eleven innehar en självreflekterande förmåga att både kunna inse vidden av sina handlingar och beteenden samt aktivt kunna reglera dessa. Den disciplinära åtgärden ses därför som fostrande, i bemärkelsen att skolan uppmärksammar eleven på vad som utgör ett felaktigt beteende. Följande respondent uttrycker sig på ett liknande sätt:

Jag tror inte att man straffar elever... att man lär dem på det sättet. Men det är klart att det måste bli konsekvenser. Man måste få lära sig av de misstag och fel man gör, självklart. Det måste bli konsekvenser. - Respondent 5

Respondent 5 uttrycker ett ambivalent förhållningssätt gentemot den pedagogiska funktionen av åtgärderna. Gemensamt för de båda respondenterna är att de förutsätter att eleverna har ett utvecklat konsekvenstänkande. De båda respondenterna medger att det finns ett fostrande inslag i att vidta dessa, och att eleven ges möjlighet till eftertanke över sina handlingar och således ett tillfälle att ta lärdom av den vidtagna åtgärden.

Det fostrande förhållningssättet går i enlighet med det Vilhelm Aubert (1970) beskriver som en formell roll, eftersom disciplinära åtgärder faller inom ramen för skolans uppdrag och regleras i skollagen. Professionens formella roll kan dock utsättas för ett socialt tryck i form av informella förväntningar från skolans övriga

professioner - detta tryck kan vara svårt att motstå som ensam socialarbetare i en pedagogisk arena. Genom att inte utmana de kulturella värden som råder inom organisationen, undviker professionen sedermera legitimitetskriser och olika rollkonflikter (Ponnert & Svensson, 2015; Abbott, 1988).

6.3.2 Pragmatiskt förhållningssätt

Det som utmärker det pragmatiska förhållningssättet är att skolkuratoren i hög grad intar en formell roll i relation till lagtext och styrdokument (Aubert, 1970). Disciplinära åtgärder skall här förstås som ett lagstadgat verktyg som kan eller bör nyttjas för att säkerställa trygghet och studiero. Det pragmatiska förhållningssättet ser därmed en pedagogisk funktion med disciplinära åtgärder. Till skillnad från det fostrande förhållningssättet ses disciplinära åtgärder gynna elevgruppen snarare än den elev som faller föremål för åtgärden. Inom detta förhållningssätt kunde vi identifiera ett språkbruk i linje med den forskning som påvisat en ökad juridifiering inom skolväsendet (Fransson, 2016; Lunneblad & Johansson, 2019). Detta kom till uttryck i användningen av de dikotoma begreppen offer - förövare samt skyldig - oskyldig. Det pragmatiska förhållningssättet kommer till uttryck på följande vis:

Ja, det är den lagen vi har att hålla oss till. Vi måste ju följa skollagen, så är det ju. Sen så är min upplevelse att, i alla fall på vår skola, så är ingen särskilt förtjust i de disciplinära åtgärderna som finns. [...] Men det är den lagen vi har. Eftersom vi har den lagen så tycker jag ändå att den ska användas ibland, för att vi har den att förhålla oss till.

- Respondent 1

Respondenten uttrycker att disciplinära åtgärder förvisso inte är ett uppskattat medel inom skolans organisation, men är samtidigt något som bör användas med jämna mellanrum. Detta förklaras genom att disciplinära åtgärder faller inom den skollag skolan är skyldiga att följa. Denna skyldighet är något som även följande respondent lyfter fram:

Ett nödvändigt ont får jag väl säga då, men samtidigt ser jag ju också behovet av dem. Vi har en skollag vi är skyldiga att följa och beroende på,

vad ska man säga, ärendets art eller vad som händer, ibland måste... Vi kan inte underlåta att markera heller, precis lika lite som man kan underlåta att anmäla sin oro.

- Respondent 2

Respondent 2 för ett liknande resonemang som respondent 1, men betonar den individuella bedömningen i de enskilda fallen. En disciplinär åtgärd betraktas därmed som ett verktyg vilket kan användas, snarare än bör användas. I nedanstående citat uttrycks hur det skolkurativa förhållningssättet anpassas utefter skolans kulturella värden:

Jag tänker att det viktigt att man som kurator är skola. Vilket gör att man måste stå för skolans tankesätt. Lika viktigt som att förhålla sig till att man är skola, för jag och mitt uppdrag är också skola. [...] Men att man inte kan hamna i ett läge där man sätter sig vid sidan om det här. Har man en skola som är disciplinär så måste man på något vis ändå stå vid att man är skola. [...] Att vårt uppdrag är för att de ska klara skolan.

- Respondent 1

Respondenten ovan beskriver att professionen anpassar sig till skolan som institution - är skolan disciplinär så är följaktligen det skolkurativa förhållningssättet disciplinärt. Denna anpassning kan därmed ses som en strategi för professionen att upprätthålla sin legitimitet genom att inte utmana de kulturella värden som råder (Abbott, 1988).

6.3.3 Avståndstagande förhållningssätt

Ett avståndstagande förhållningssätt innebär att skolkuratoren tar avstånd från disciplinära åtgärder. Då skolkuratorer inte har mandat att fatta beslut om disciplinära åtgärder faller dessa inte in under professionens jurisdiktion. Skolkuratorer kan därför rättfärdiga att inte vara en del av dessa, då det inte ingår i deras arbetsuppgifter (Aubert, 1970; Abbott, 1988). Hur den enskilde respondenten ser på sin profession - att den ska vara kurativ snarare än disciplinär - har också betydelse för hur professionen förhåller sig till disciplinära åtgärder:

Det här är ett perspektiv som jag tycker att man som kurator brottas lite granna med. Jag tänker att min profession är mer vårdande och kurativ. [...] Jag försöker att inte vara disciplinär, utan jag försöker hålla min roll ganska mycket ifrån disciplinärt arbete, därför att eleven som betar sig väldigt illa kan ju också vara den som behöver knacka på min dörr och säger att "jag har det inte bra hemma". Då vill inte jag ha varit någon av de som... Så jag vill gärna försöka hålla mig fri från disciplinära åtgärder. Jag tror att det är samma elever som får det här, kan ju också vara dem som behöver någon som tar hand om dem en annan gång, och då vill jag helst inte att den rollen har blivit smittad av negativ erfarenhet.

- Respondent 3

Respondenten beskriver ett dilemma mellan disciplinärt arbete och den skolkurativa praktiken, som respondenten uppfattar som främst vårdande och kurativ. Respondenten tar därmed aktivt avstånd från att beblandas med disciplinära åtgärder, då denne inte vill riskera att relationen med eleverna blir negativt påverkad. Respondenten betonar relationernas betydelse för dennes praktik och att elever som faller föremål för en disciplinär åtgärd eventuellt kan vara, eller kommer att vara, i behov av psykosocialt stöd. Respondenten motiverar ett avståndstagande förhållningssätt genom att denne vill att de medel professionen använder sig av skall överensstämma med målen - det vill säga att professionen inte kan bedriva disciplinärt arbete samtidigt som den är kurativ. Detta skulle innebära att professionens praktik riskerar att anses som illegitim (Abbott, 1988).

Ett avståndstagande förhållningssätt kan även komma till uttryck genom att skolkuratoren varken är införstådd eller delaktig i den disciplinära åtgärdens beslutsprocess:

Det är en rektor som tar beslut om det, helt enkelt. Kort och gott. Någon rektor, exakt hur dom gör... Dom tar väl kontakt med sin chef antar jag, säkert någon jurist. Så att dom säkert verkligen gör rätt. Dokumenterar ner och pratar med vårdnadshavare. Jag vet egentligen inte riktigt. Man pratar ju om att ha någon åtgärdstrappa, till exempel...

- Respondent 4

Gemensamt för de båda respondenterna är att de håller sig inom sin legala jurisdiktion (Abbott, 1988). Det avståndstagande förhållningssättet kan argumenteras vara en strategi för att hantera de motsägande uppdrag som ryms inom den skolkurativa rollen. Respondenterna har en uppfattning om vilken förväntan eleverna har på professionens roll (Aubert, 1970; Lennéer-Axelsson & Thylefors, 2005); att den ska vara kurativ och stödjande. Skulle respondenten i sin praktik utföra olika rollhandlingar som går emot de förväntade handlingarna, kan relationerna med eleverna påverkas negativt och på sikt äventyra professionens legitimitet.

6.3.4 Etiska utmaningar

Skolkuratoren verkar som skolans socialarbetare och har i rollen som detta ett flertal etiska koder att förhålla sig till, vilka skolans övriga personal inte har. Dessa koder framkommer i bland annat Akademikerförbundet SSR:s publikation "Etik i socialt arbete - Etisk kod för socialarbetare" (Blennberger, 2017). Etiska problem är ett vanligt inslag i människobehandlande arbeten. Skolkuratorns möte med etiska utmaningar kan dock sägas vara särdeles komplext, då denne i sin profession befinner sig i sin klientgrupp över en längre tid samt behandlar frågor där det kan råda en motsättning mellan skilda intressen. Vi lyfter här två intressekonflikter som i respondenternas utsagor identifierats generera en etisk utmaning: det mellan elever och lärare samt det mellan eleven och elevgruppen.

Ibland till exempel här på jobbet som jag tycker kan vara lite svårt fortfarande är när elever kommer hit och berättar saker om sina lärare som de är jättemissnöjda med. Hur jag ska framföra det till lärare? Det är ju mina kollegor. - Respondent 5

Respondenten beskriver ovan att denne står inför en besvärlig situation mellan att företräda eleverna och skolan som institution. Skolkuratoren arbetar på uppdrag av skolan och lärare blir således deras medspelare för att uppnå skolans mål. Respondenten beskriver att denne ställs inför en intressekonflikt mellan elevens intressen och skolans intressen.

I studiens tidigare avsnitt har det framkommit att relationer har en stor betydelse för hur professionen bedriver sin praktik. Skolkuratorns organisatoriska legitimitet och autonomi är avhängigt relationen till omgivande professioner (Abbott, 1988; Brante, 2016). Professionen är därför beroende av både relationen till omgivande professioner, men även av relationen gentemot de elever som professionen skall företräda. Skolkuratoren kan därför uppleva en svårighet med hur denne skall ifrågasätta en annan professions praktik och legitimitet för elevens räkning, utan att försämra relationen gentemot omgivande professioner och äventyra sin egen legitimitet och påverkansmakt. Denna påverkansmakt är viktig att bibehålla, då professionen ska företräda elevers intressen (Blennberger, 2017). En rollkonflikt kan därför uttydas inom den formella skolkuratoriva rollen (Aubert, 1970).

Ur empirin framkom att de disciplinära åtgärderna föranleds av en rad etiska överväganden gällande vems intresse en åtgärd kommer till gagn för - elevgruppen och skolpersonalen eller den enskilde eleven och dennes familj.

För att det handlar om att man ställer ofta, om man kan generalisera, kollektivet mot individen. För individen kanske det är bäst att ha strukturen att komma till skolan för att vara i sin klass. Man kanske har en jättehög trivsel i skolan. Men man ställer till det för kollektivet som blir rädda. Vi kanske har elever som inte kommer till skolan av rädsla att bli utsatt av den här andra individen. Så vi frågar oss "tänker vi rätt nu?", "hur blir det på kort sikt för kollektivet och för individen och för individens familj?" och "hur blir det på lång sikt för kollektivet, individen och individens familj?".

- Respondent 6

Respondenten beskriver att skolan gör ett så kallat nyttoetiskt och konsekvensetiskt övervägande inför ett disciplinärt vidtagande (Blennberger, 2017). Vidare problematiserar respondenten att åtgärden ställer två skilda kollektiv mot varandra - individen och dennes familj mot elevgruppen och skolpersonalen. För eleven kan dennes psykosociala tillvaro få en negativ utveckling om denne inte kan vara i skolan. Samtidigt kan elevens beteende också ha en negativ påverkan för elevgruppens tillvaro, då känslor som rädsla gentemot eleven gör att de inte går till

skolan. Skolan kan därmed inte säkerställa trygghet och studiero för elevgruppen och skolpersonalen. Skolkuratorn skall i sin formella roll bedriva ett hälsofrämjande och förebyggande arbete, men frågar sig för vem åtgärden är till gagn för - såväl på kort sikt som på lång sikt.

7. Diskussion

Studiens första ansats var att undersöka hur den skolkuratoriva professionen verkar i det svenska skolväsendet. I vår presentation av studiens resultat framkommer det en mängd faktorer som påverkar hur den skolkuratoriva professionen skapas och upprätthålls i den svenska skolan. Skolans rektor är av stor betydelse i att tilldela och upprätthålla skolkuratorerna en organisatorisk jurisdiktion, legitimitet och autonomi (Abbott, 1988). Andra faktorer är samspelet med skolans övriga professioner och yrken, skolans resurser samt den personliga förmågan till att förhandla och sätta gränser.

Den andra ansatsen med studien var att undersöka hur skolkuratorer beskriver disciplinära åtgärder. Gemensamt för de tillfrågade skolkuratorerna var att disciplinära åtgärder ses som ett verktyg vilket kan tillämpas, men att de förekommer av flertalet etiska utmaningar. Skolkuratorerna lyfter dock skilda funktioner och avsikter med åtgärderna, såsom en akut skyddsåtgärd, en markering eller en omorganiserande funktion där planering av eventuella insatser diskuteras, samordnas och verkställs.

Studiens tredje, och sista, ansats var att få förståelse för de förhållningssätt skolkuratorerna intar i relation till disciplinära åtgärder. Ur empirin skapade vi här en modell över tre skilda förhållningssätt, vilka vi benämner som fostrande, pragmatiskt och avståndstagande förhållningssätt. Vi presenterade även två etiska problem som identifierats.

Våra slutsatser är att den skolkuratoriva professionen har ett förhållandevis stort utrymme att forma sin egen professionella roll. Det råder en stark teamkänsla mellan skolkuratorer och skola där den tvärprofessionella dialogen står i fokus. Disciplinära åtgärder är en social insats som ej innefattas i professionens jurisdiktion. Skolkuratorer ges däremot ofta möjlighet att yttra sig när elevärenden av denna art behandlas på möten med skolans elevhälsoteam. Beroende på vilket förhållningssätt kuratorer väljer att inta, kan professionen därmed ha en aktiv eller

passiv roll i förfarandet. Professionen kan således i viss mån påverka förekomsten av disciplinära åtgärder.

Eleverna som omfattas av skolplikten är i en ung och identitetssökande ålder. De disciplinära åtgärderna riskerar att förstärka negativa beteenden samt ha en ofördelaktig inverkan på elevens relation till skolväsendet. Disciplinära åtgärder kan då utgöra en negativ vändpunkt i barnets liv, vilket också styrks i forskning (Virtanen et al., 2009). Åtgärderna kan därför argumenteras verka kontraproduktivt gentemot det skolkuratoriva uppdraget.

I studien framkommer det att elever med en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning är överrepresenterade när det kommer till att falla föremål för olika disciplinära åtgärder. Samtidigt förutsätter flera av de tillfrågade skolkuratorerna att eleven som tilldelas en disciplinär åtgärd innehar det utvecklade konsekvenstänkandet som krävs för att kunna tillgodose sig en disciplinär åtgärds pedagogiska funktion. Detta skulle kunna vara en indikation på att skolan misslyckas med sitt kompensatoriska uppdrag och riskerar att vidare förstärka en negativ livsutveckling hos eleven. Det har inte förekommit vidare problematisering från de tillfrågade kring eventuell diskriminerande tillämpning av disciplinära åtgärder, vilken forskning menar på existerar (Ksinan et al. 2019; Jahangir et al. 2021).

Ett perspektiv vi inte lyft i vår analys är skolkontextens inverkan på skolkuratorernas arbete. Var skolan är placerad demografiskt och socioekonomiskt är naturligtvis av stor betydelse för de unika utmaningar den specifika skolan står inför, och således hur det psykosociala arbetet på skolan utformas. I vår studies begränsade empiri kunde vi dock inte urskilja en skillnad mellan hur de disciplinära åtgärderna tillämpas utifrån skolans demografiska och socioekonomiska förutsättningar. Skolkuratorns legala jurisdiktion regleras på den politiska arenan och behovet av denna profession bestäms således av folket. Det kulturella värdet som råder i samhället gällande professionen och disciplinära åtgärder är det som ytterst bestämmer hur professionen och disciplinära åtgärder brukas.

Vi upplevde hos respondenterna en stor kompetens och ett intensivt engagemang för det skolkuratoriva arbetet. Skolplikten i den svenska skolan utgör en unik

möjlighet att nå hela samhällets barn och ungdomar. Genom en stark elevhälsa och ett förankrat psykosocialt perspektiv i skolan är vi övertygade om att dessa barn och ungdomar kan nå ökade möjligheter till en god livsutveckling och ett livslångt lärande.

7.1 Förslag på framtida forskning

Vi vill särskilt trycka på att elevernas perspektiv gällande disciplinära åtgärder saknas både i den föreliggande studien såväl som i forskningen i stort. Disciplinära åtgärder, och deras kortsiktiga samt långsiktiga utfall, är i svensk kontext ett relativt outforskat område. Det saknas longitudinella studier som följer upp de berörda eleverna över tid och ur ett livsloppsperspektiv. Vi ser här ett behov av ytterligare forskning på området, vilket är en uppfattning som delas av flertalet respondenter. Avslutningsvis har denna studie inte haft ansatsen att tillämpa ett kritiskt perspektiv på disciplinära åtgärder som samhällsligt fenomen. Vår uppfattning är att studier på en högre abstraktionsnivå av skolans disciplinära åtgärder vore ett intressant område för vidare forskning.

Referenslista

- Abbott, A. (1988). *The system of professions: An essay on the division of expert labor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Altshuler, S.J. & Webb, J.R. (2009). School Social Work: Increasing the Legitimacy of the Profession. *Children & schools*, 31(4), pp.207–218.
- Alvehus, J. (2019). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. 2. uppl. Stockholm: Liber.
- Aubert, V. (1970). *Socialt samspel*. 4. uppl., Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Backlund, Å. (2007). *Elevvård i grundskolan: resurser, organisering och praktik*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2007 Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-6760>
- Backlund, Å., Högdin, S. & Weitz, Y. S. (red.) (2017). *Skolsocialt arbete: skolan som plats för och del i det sociala arbetet*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Blennberger, E. (2017). *Etik i socialt arbete: etisk kod för socialarbetare*. [rev. utg.] Stockholm: Akademikerförbundet SSR. Tillgänglig på Internet: <https://akademssr.se/dokument/etik-i-socialt-arbete>
- Brante, T. (2009). Vad är en profession? Teoretiska ansatser och definitioner. M. Lindh (red.), *Vetenskap för profession*. Högskolan i Borås. 15–34.
- Brante, T. (2016). *Den professionella logiken. Hur vetenskap och praktik förenas i det moderna kunskapsamhället*. Stockholm: Liber AB.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3. uppl. Stockholm: Liber.
- Bye, L, Shepard, M, Partridge, J & Alvarez, M (2009). School Social Work Outcomes: Perspectives of School Social Workers and School Administrators. *Children & schools*, 31(2).
- Degroote, E. & Van Houtte, M. (2020). Sense of Futility as Subject of Disciplinary Action: Do Students With Negative Attitudes Toward the Educational System Get Disciplined More Often? *Behavioral disorders*, pp.Behavioral disorders, 2020.
- Dunk-West, P. (2016). *Att bli socialarbetare: en reflekterande vägledning för studenter*. Lund: Studentlitteratur.
- Fite, P. J., Evans, S. C., Pederson, C. A., Tampke, E. C. (2017). Functions of Aggression and Disciplinary Actions Among Elementary School-Age Youth. New York: Springer US. *Child & youth care forum*, Vol.46 (6), p.825–839.
- Folkhälsomyndigheten (2022). *Därför ökar psykisk ohälsa bland unga*. [Internetkälla]. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/barn-och-unga--psykisk-halsa/darfor-okar-psykisk-ohalsa-bland-unga/>
- Fransson, S. (2016). "Juridifieringens konsekvenser på skolans område - En översikt av begrepp och principer." *Utbildning Och Demokrati*, 2016, 25(1), pp. 33–52.
- Isaksson, C. & Larsson A. (2017). Jurisdiction in School Social Workers' and Teachers' Work for Pupils' Well-Being. *Education Inquiry*, 8(3), pp. 246–261.

- Isaksson, C. (2016). *Den kritiska gästen: en professionsstudie om skolkuratorer*. Umeå: Umeå universitet
- Jacobsen, D. I. (2012). *Förståelse, beskrivning och förklaring: introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Jahangir, T., Piper, K., Ash, M., Elder, A., Renfro, T., Ramirez, M., & Woods-Jaeger, B. (2021). 0065 'They only come after the black kid': Understanding the perceptions of discipline disparities among school staff, parents, and students of color. *Injury Prevention*, 27(Suppl 3), A17.
- Johansson, S., Dellgran, P och Höjer, S. (2015). Inledning. I: Johansson, S., Dellgran, P och Höjer, S (red.) (2015). *Människobehandlande organisationer* Stockholm: Natur & Kultur.
- Johansson, S., Dellgran, P och Höjer, S (red.) (2015). *Människobehandlande organisationer* Stockholm: Natur & Kultur.
- Knight, R., Göransson, S., Sverke, M. (2011). *Psykologiska perspektiv på hot och våld i skolan – ur ett jämställdhetsperspektiv* (Kunskapsöversikt). Psykologiska institutionen, Stockholms universitet. Rapport 2011:9. Arbetsmiljöverket.
- Kolfjord, I. (2002). Förrättsligandet av ungdomars konflikter. *Sociologisk forskning*, 39(3–4), pp.116–145.
- Ksinan, A., Vazsonyi, A., Ksinan Jiskrova, G., & Peugh, J. (2019). National ethnic and racial disparities in disciplinary practices: A contextual analysis in American secondary schools. *Journal of School Psychology*, 74, pp.106–125.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Lennéer-Axelsson, B & Thylefors, I (2005). *Arbetsgruppens psykologi*. 4. [omarb.] utg. Stockholm: Natur och kultur.
- Lunneblad, J., Johansson, T. och Odenbring, Y. (2016). "Juridik eller socialpedagogik? Skolors strategier för att hantera kränkningar", *Sociologisk Forskning*, 53(3), s. 271–288.
- Lunneblad, J. & Johansson T. (2019). "Vi kan ju inte polisanmäla allt som händer i skolan." *Nordic Studies in Education*, 1 (2019): 39–52.
- Monahan, K., VanDerhei, S., Bechtold, J., & Cauffman, E. (2014). From the School Yard to the Squad Car: School Discipline, Truancy, and Arrest. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(7), pp.1110–1122.
- Mowen, T. & Brent, J., (2016). School Discipline as a Turning Point. *The journal of research in crime and delinquency*, 53(5), pp.628–653.
- Noltemeyer, A.L., Ward, R.M. & Mcloughlin, C. (2015). Relationship Between School Suspension and Student Outcomes: A Meta-Analysis. *School psychology review*, 44(2), pp.224–240.
- Partanen, P. (2019). *Hälsa för lärande - lärande för hälsa*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=4071>

- Ponnert, L & Svensson, K. (2015). Standardisering som lösning. I: Johansson, S., Dellgran, P. & Höjer, S. (red.) (2015). *Människobehandlande organisationer*. Stockholm: Natur & Kultur. 214–226.
- Rennstam, J. & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie: om analysarbete i kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Roch, C.H., Elsayed, M.A.A. & Edwards, J. (2018). Students' and Parents' Perceptions of Disciplinary Policy: Does Symbolic Representation Matter? *American review of public administration*, 48(4), pp.329–345.
- SFS 2010:800 *Skollag*
- Socialstyrelsen (2010). *Social rapport 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2010-3-11.pdf>
- Skiba, R.J., Arredondo, M.I. & Williams, N.T. (2014). More Than a Metaphor: The Contribution of Exclusionary Discipline to a School-to-Prison Pipeline. *Equity & excellence in education*, 47(4), pp.546–564.
- Skolinspektionen (2021). *Skolenkäten 2021*. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/statistik/statistik-skolenkaten/2021/totalrapport-skolinspektionen-2021.pdf>
- Skolverket (2013). *Kränkningar i skolan: analyser av problem och lösningar*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=3138>
- Skolverket (2018). *Ordningsregler och disciplinära åtgärder - En kartläggning av skolors arbete*. Rapport 471. Stockholm: Skolverket. https://www.skolverket.se/download/18.4fc05a3f164131a74186492/1539588199374/Ordningsregleroch_disciplinara_atgarder.pdf
- Skolverket (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. 6. [rev.] uppl. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket (2021). *Främja barns och elevers hälsa*. [Internetkälla]. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/framja-barns-och-elevers-halsa>
- Skolverket (2022a). *Kränkande behandling, mobbning och diskriminering*. [Internetkälla]. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/krankande-behandling-mobbning-och-diskriminering#Vilketansvarharpersonalenochrektornvidkrankandebehandlingtrakasserierochsexuellatrakasserier>
- Skolverket (2022b). *Trygghet, studiero och disciplinära åtgärder*. [Internetkälla] <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/trygghet-studiero-och-disciplinara-atgarder>
- Skolverket och Socialstyrelsen (2016). *Vägledning för elevhälsan*. Stockholm: Socialstyrelsen. <https://www.skolverket.se/publikationer?id=4205>
- Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2021). *Handlingsutrymme: utmaningar i socialt arbete*. 2. utg. Stockholm: Natur & Kultur.

- Söderström, Å. (2019). *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda: hur skolan kan arbeta mot diskriminering och kränkande behandling*. 2. uppl. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig på Internet: <https://www.skolverket.se/publikationsserier/stodmaterial/2019/framja-forebygga-upptacka-och-atgarda---hur-skolan-kan-arbeta-mot-trakasserier-och-krankningar?id=4665>
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed* [Elektronisk resurs]. [rev. utg.]. Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig på Internet: <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>
- Virtanen, M., Kivimäki, M., Loupa, P., Vahtera, J., Elovainio, M., Jokela, J., & Pietikäinen, M. (2009). Staff reports of psychosocial climate at school and adolescents' health, truancy and health education in Finland. *European Journal of Public Health*, ss. 554–560.

Bilagor

Bilaga 1: Informationsbrev till respondenter

Informationsbrev

Hej!

Vi är två studenter som heter Mattias Gustafsson och Hannes Jansson. Vi läser sjätte terminen på socionomprogrammet vid Göteborgs universitet och ska nu skriva vår kandidatuppsats.

Vår uppfattning är att skolkuratorers psykosociala perspektiv angående disciplinära åtgärder sällan belyses i varken den offentliga debatten eller i forskning. I vår studie vill vi därför undersöka hur skolkuratorer inom den kommunala grundskolan förhåller sig till disciplinära åtgärder.

Vi vill därför gärna intervjua dig som arbetar som skolkurator inom den kommunala grundskolan och har egen arbetslivserfarenhet av att disciplinära åtgärder har genomförts på din arbetsplats. Intervjun kan ske fysiskt eller digitalt via Zoom och beräknas ta cirka 1 timme. Intervjun hålls förslagsvis under v. 10 eller v. 11.

I denna studie förhåller vi oss till Vetenskapsrådets forskningsetiska riktlinjer. Genom detta informationsbrev tillgodoses informationskravet. Samtyckeskravet uppfylls genom ditt muntliga eller skriftliga samtycke vid deltagande i studien. Du har rätt att när som helst under studiens gång avbryta din medverkan. Dina uppgifter kommer i enlighet med konfidentialitetskravet att anonymiseras och lagras på ett säkert sätt på en lösenordskyddad dator. Nyttjandekravet innebär att dina uppgifter inte kommer att användas på annat sätt än till studiens ändamål samt kommer att raderas vid studiens avslut.

Vi ser fram emot att få höra om dina tankar och erfarenheter!

Vänliga hälsningar,
Mattias och Hannes

Kontaktuppgifter

Mattias Gustafsson
Student
Mail: xxxxx@student.gu.se

Hannes Jansson
Student
Mail: xxxxx@student.gu.se

Handledare

Åsa Borgström
Mail: xxxxx@socwork.gu.se

Bilaga 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Bakgrundsfrågor

- Vad har du för utbildning?
- Hur länge har du arbetat som skolkurator?
- Hur länge har du arbetat på nuvarande skola?
- Hur skulle du beskriva din roll som skolkurator?

Skola

- Hur många elever går det på den skola du arbetar på?
- Kan du berätta hur skolmiljön ser ut?
- Hur skulle du beskriva det område skolan är verksam inom?
- Vilka utmaningar ser du på din skola?
- Hur uppfattar du skolans resurser och möjligheter att främja elevernas lärande och hälsa?

Skolkurator

- Hur upplever du din roll som skolkurator i en pedagogiskt dominerad arena?
- Hur skulle du beskriva ditt inflytande i skolans arbete?
- Vilka utmaningar upplever du i din roll som skolkurator?

Disciplinära åtgärder

- Vad tänker du på när du hör uttrycket disciplinära åtgärder?
- Hur omfattande används disciplinära åtgärder på din skola?
- Kan du beskriva hur beslutsprocessen ser ut gällande disciplinära åtgärden?
- Berätta om din roll i den här processen?
- Varför tror du att dessa åtgärder vidtas?
- Vilka för- eller nackdelar ser du med åtgärdena och hur det fungerar på din skola?
- Vilka effekter ser du för eleven?

Avslutande

- Är det något ytterligare du vill tillägga som vi inte frågat om?